

26
1865

ГРУЗИНСКІЙ

ДУХОВНЫЙ ВѢСТНИКЪ.

1865.

НОЯБРЬ.

სამართლებლს

სასულიერო მახარებელი.

ნოემბერი.

ხედე წ.

ТИФЛИСЪ.

ВЪ ТИПОГРАФІИ МЕЛИКОВА И К^о.

ПОДШИСКА

НА

„ГРУЗ. ДУХ. ВѢСТНИКЪ“

продолжается и принимается въ редакціи сего журнала, при Тифлисской духовной семинаріи, на имя редактора. Цѣна за годовое изданіе журнала, т. е. за 12 кн., съ доставкою на домъ и пересылкою во всѣ города. 5 р. сереб., безъ доставки и пересылки—4 р. с.; за одни прибавленія на русск. языкѣ, для особо подписывающихся, 1 р. с. По той-же цѣнѣ можно получать остающіеся экземпляры журнала за *первый* (18⁶⁴/₆₅) годъ.

Независимо отъ журнала продаются: “Общепонятное изложеніе догматическаго ученія Православной вѣры,, и “Жизнь Пресв. Богородицы,,—на груз. яз.—по 40 к. с. экземпляръ, съ пересылкою и безъ нея.

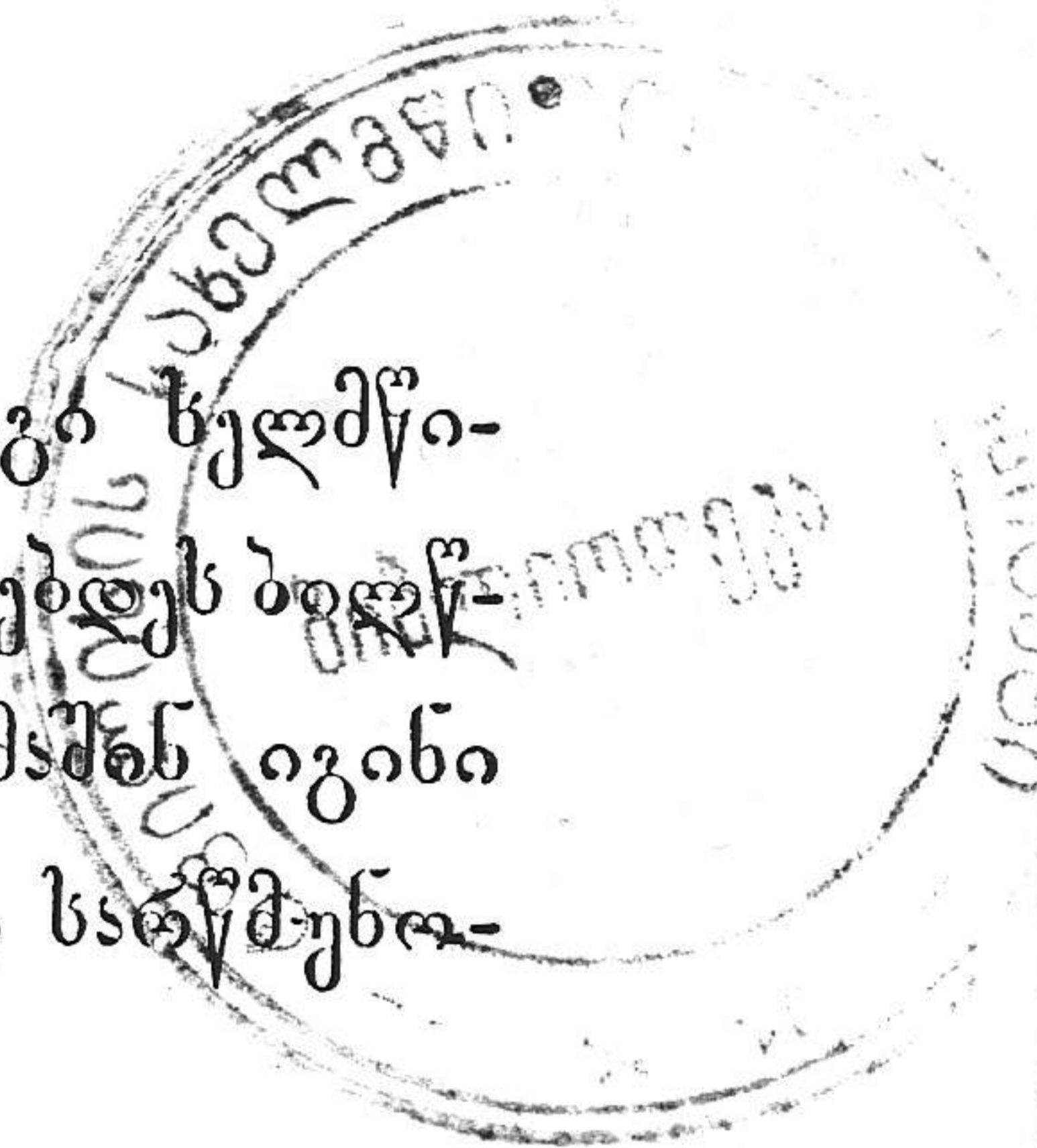
სეჲლისძეგჲრსა ჟურნალსჲდ მთილეს სემინარიაში, რედაქტორის სასეჲრსჲდ. თასი წლის ჟურნალისა, ესე იგი 12 წიგნისა, შინ მიტანით და სხუა ქუჭყენებში გაგზავნით ხუთი მანეთი; მიუტანელად და გაუგზავნელად ოთხი მან. მარტო რუსულსათჳს ერთი მანეთი. ამავე თასათ შეიძლება გამოწერა დანამთენის ეგზემპლიარების წარსრული წლის ჟურნალისა.

ცალკე იხუიდება: “ადგილსასმენელად გამოხატუა მართლმადიდებელის სარწმუნოების დოქმატიკურის სწავლისა,, და “ცხოვრება ყოვლადწმიდისა ღუთისძმობლისა,,—ორ აბაზათ თჳთო ეგზემპლიარი, გაგზავნით და გაუგზავნელად.

35

წამება აბიზონ ნეკრესელ ეპისკოპოსისა. (*)

ოდეს დაეპყრა ქართლი მეფეს სპარსთასა, და იგი სელმწი-
ფე იყო ხუცნსა ამას ქუჩყანასა, და სპარსნი აღსრულებდეს ბოღწე-
სა კერპთმსახურებასა ცეცხლის თაყუანისცემისასა, — მამნ იგინი
მრავალთა ქრისტიანეთა შეცთუნებდეს, დაუმტკიცებელთა საწმენო-
ებითა ჭ გონებით ნაკლულევანთა.

სოლო ნეტარი აბიზონ ნეკრესელ ქალაქისა ეპისკოპოსნი, სე-
ვისა კახეთისა, აღიძრა შურითა საღმრთოთა და კერ თავსიდვა უც-
სოხა მის სამსახურებელისა მახლობლად ყოფა და დაასხა მტირედ
წყალი სენეში და დაშრიტა იგი. ესე რა ჭსტნეს უხვულათა მათ
სპარსთა, ფრიად ჭკვემეს, კინლა ვიდრემელა მოკლეს ნეტარი იგი,
და საზურობილესა შეაყენეს დიდითა იწროებითა და მრავლითა
ტანჯვითა.

ამისა შემდგომად მისწერეს მსწრაფელ ზენა სოფლად მარხაზ-
ნისა საქმე ესე; სოლო მან ბრძანა მსწრაფელ მისი შეკრვა და მი-
ევანება მის წინაშე; და მოვიდეს მივლინებულნი იგი მტარ-
ვალნი და წარიევანეს, ვითარცა ბრძანებულაიყო, მრავალთაგანითა
ჭირითა მიიევანეს იგი.

სოლო ნეტარი იგი ეპისკოპოსნი აბიზონ მეგობარი იყო ბრ-
წყინვალისა მის მნათობისა სვიმეონ მესვეტისა ანტიოქელისა, არა

(*) სხენება მისი 29 ნოემბერს.

თუ სილვიითა ეხილვას სანამე ერთმანერთი, ანამედ სულაერთითა მით სიყვარულითა, რომელითა იხილვების შორიელი, ვითარცა მასლახელი და კვალად წიგნითა და მოციქულითა იყო მათ შორის შესწავება. მას ოდენ უამსა ოდეს მოჭყვანდათ წმიდა ახიბოს დაემთხვის მას მოციქული იგი წმიდისა სვიმეონ მესვეტისა, სოფელსა რომელსა ქქვიან იაღდო, და მოართვა მას წიგნი, ეკლოგია და კვერთხი წმიდისა სვიმეონ მესვეტისა ანტიოქელისა საკვირველთმოქმედისა. და ვითარცა მიიღო წიგნი იგი ეზისკოპოსმან, აღმოვიტისა და განისარა სისარულითა დიდითა და განმტკიცნა ფრიად, და თანა წარმოიხსნა იგი და განმსიარულეუელი მოვიდა. სოლო შეუკვნიებასა მას მისსა მოძევანებულთა ჭრქვეს მას: “უკეთუ არა გნებავს წარსლვას ჩვენ მოგიღოთ და უკუნ განქციოთ... სოლო მან არა თავს იღვას, რამეთუ ისწრაფდა და სურდა მარტვილობა (მოწამეობა).

და ვითარ მოიწივნეს მასლახელად ჩვენსა ამას სამეუფოსა ქალაქსა მცხეთისასა, ჭხადოდა იგი დედასა თვისსა რაქაელს, რომელ არს ერთი კათოლიკე ეკლესიისა სამოციქულო და ვიდრელათუ იტყოდაცა ვითარმედ დედაო. “აჲ ესერა შვილი შენი იოხებ, წარსწავთ ეგვიპტედ კრული, ვითარცა ტყვე; და ვინმე ჭრქვა: არა ეგრე, ანამედ სუიკვად განემზადები ნაყოთა მათგან შეენიერთა საუნჯეთა თვისთა; მთნავს შენი ეგე გზა და ვიდოდე მას ზედა.

მამინ ეკედრა მტარვალთა, რათა მივიდეს ნეტარისა შიოსა მღვიმედ, რამეთუ იტოდა იგი წინათვე და სურვიელ იყო იგი სილვად მისსა. სოლო მათ განუტევეს იგი და შთავიდა უდაბნოდ და იხილა ნეტარი იგი ბერი და ჭყვეს ღოცვას და მოვიტისეს ურთიერთაარს, და ვითარცა ჭრასვიდეს, ჭრქვა წმიდამან ეზისკოპოსმან ბერსა: “ღოცვას ჭყავ, მამაო...

“რამეთუ უხჯულანი ესე სხარსნი განძვინდეს ჩვენ ზედა ამნარტკვანებითა თვისითა, რამეთუ დაიბურეს სოფელი ესე ჩვენი, შენ

უწყო რამეთუ ხაბილოვანი ძარადის კერპთ მასწავლებლ არს, და ღონის-
მეძიებელ არიან, რათამცა ყოველნი კაცნი თაყვანისა-ცემინეს კერპ-
თა. მაშინ ხადამე ხამთა ყრმათა, ძინს ღუთისასა თანა მდგომარეთა
ძინს მიერთითავე ძაღითა კერპი იგი დაადგენს და განაქარვინებს და
მძლავრი იგი ყოვლით ძაღით ძინითურთ კდემასა ქვეშე შეაყენებს.
და აწცა მათ უხჯულათა ძინთა ხასეთ ეგუღებობის, რათამცა კვალად
განსაგდეს ხადე და შეაყენებს კაცნი და თაყვანისა-ცემინეს ცეტსლსა...

მიუგო ბერძს და ჭრქვა: “ვიცი; მამარ მიუღობელო, რამეთუ
დაშრიტე ცეტსლი იგი მათი სრულიად, რომელსა ესვიდეს უხჯუ-
ლანი იგი; არამედ მოგმადლენ უფაღმან, რათა აღტყნებულცა
იგი უხინო ცეტსლი, რომელი აღუგზნიეს შენათვის ეშმაკსა განსაც-
დელად, დაშრიტო აღვილად. არა უმეტარ არს სიწმიდე შენი, რამეთუ
მრავლითა ჭირითა გვიღირს შესკლად ხასუფეველსა ღუთისასა. ხო-
ლო ნუ შესძრუწუნდები მათისა ძინგან მოძღვრებისა, ვინადგან იტ-
ყვის მოციქული, ვითარმედ მსჭირვებულთა თქვენთა ჭირი და თქ-
ვენ ჭირვეულთა ღზინი, უწყოდე რამეთუ ჭირი მათი შენდობა გე-
ქმნეს წარუვალ, და ჭირი ეგე შენი—მათი დაცემა და განხნევა...”

და შეძღვომად მრავლისა სიტყვისა განმტკიცნა ნეტარი აბი-
ბოს ბერისაგან, და ჭყვეს ღოცვა და წარემართა ღვაწლსა მას სინს-
რულით. და ვითარცა მოიყვანეს იგი მარზაზნისა ძინს ზენა სოფ-
ლად სოფელსა, რომელსა ჭრქვიან რესი, და შეჭკრბა მუნ სიმრავლე
ეზისკობობთა და მღუდლეთა და ერისმთავართა და თეატრონი დი-
დი იქმნა წინაშე მარზაზნისა.

მაშინ წარმოადგინეს წმიდა აბიბოს ეზისკობობი და ჭრქვა
მას მარზაზანძან ძანს:,, რომლისათვის უარ-ჭყვავ უფლებსა მეფეთ
მეფისა და მოჭკვალ ღმერთი ჩვენი? “მიუგო აბიბოს და ჭრქვა:
“მე არა ვინ ვიცი მეფედ მეფედ, გარნა უფალი ჩვენი იესო ქრის-

ტე, ხოლო ცეცხლი იგი დაჰშრიტე, მისთვის, რათამცა საცთური განვაქარვე ეშმაკისა,,.

“ხოლო გლოცავ რათა განეყენეთ უნდოხა ამას მსახურებსა და ღმერთი მხოლო იცნათ, რომლისა მიერ დაებადა ყოველი და მას მხოლოსა მსახურებდით, რამეთუ წერილ არს: “უთაღსა ღმერთსა შენსა თაყვანის-ეც და მას მხოლოსა მსახურებდე,,. ჭრქვა მას მარზაჰანმან მან: „მე გკითხავ, რისთვის მოჭკალ ღმერთი ჩვენი და შენ გნებავს, რათამცა შენისა ღმერთისა წარგვიყვანე. ხოლო სეტარმან მან აბიბოხ ჭრქვა: “უწებულ იყავნ შენდა, ვითარმედ ღმერთი არა მომიკლავს, ხოლო ცეცხლი დაჰშრიტე, არა არს ღმერთი იგი; არამედ სხვათა ბუნებათაგანი არს ერთისა ნიუთისაგან მცირედინაწილი, რომელთაგან აღმართა ღმერთმან სოფელი ესე განსწორებით დახადებულ არს: ნოტიარ, ცივი, სძელი და ცეცხლი, რომელთა ერთი ერთისა მხურბელობა აქვსთ. სიმრავლესა მას შინა ესრეთ განსწორებითა ნაწილთათა დგანან ესენი და უკეთუმცა ერთი ერთისამცა აღემატა, განამცა-ჭქარდა მეორე იგი. ხოლო თქვენი იგი ცეცხლი მისვე ცეცხლისა ბუნებისა ნაწილი არს, სძელითა და ცივითა აღდგომი შეშისა ჭამითა მეორე უამიერ, ერთი მცირე წყალი დაკასხ, მძლე ექმნა და მოჭკალა იგი. რამეთუ უიგროხ მისსა იზოვა წყალი იგი. აწ მიკვირხ თქვენი ესე სიცოფე, ვითარ არა სირცხვილ გიხნს მისი სახელის-დება ღმერთად, რომელსა ესოდენი სული აქვს, რამეთუ თქვენი ესე ცეცხლი თქვენდავე მონა არს, და კერპთა შეურაცხის-მყოფელთა კერავის ხედავს, უკეთუ ღმერთი არს ეგე თქვენ იტყვიით.

რამეთუ რდესმე თქვენსავე სოფელსა განმზადეთ მსახურებსა მის კერპისა, რომელი იგი ჭქმენით რქროხა, სატანჯუკლად განმზადებულსა მას თქვენ მიერ მამინდელსა აწ ღმერთ ეწოდების,,.

მამინ განრისხნა მარზაჰანი იგი მეთვისა, და შემდგომად მრ-

კლისა გვეძინს და სკრეკელთა სტანკუკელთათა ქვითა განტკინებს იგი ნეტარი აბიზო და მოჭკლეს და განათრებს გარეშე ქალაქსა და მტველნი განაწესებს მას ზედა, რათა მსეტთა და ფრინველთა შესჭამნეს სოცნი მისნი, რამეთუ ეშინოდა ნუ უკვე ქრისტიანენი მოვიდნენ და წარისვენ იგი, და დიდებით დაჭკრძალნენ:

სოლო სამგზის სანატრელსა მას სოცთა მისთა არა რა შეესო ყოვლადვე მსეტთა და მოფრინველთაგან და ვითარ მყოვარ ეამისსნეს. დაუტევეს მტველთა მათ და წარვიდეს, გამოვიდეს მამანი იგი, რომელნი მყოფ იყვნეს გარემო ქალაქებსა მას რესისსა და მათთა მოწაფეთაგანსა აღეშენა მონასტერი იგი და აღისვენეს ნაწილნი იგი წმიდისა აბიზოსნი და დაიუღეს ადგილსა მას დიდებითა დიდითა.

(ქართული ქრისტომატია).

ს ი ტ ე უ ა,

ტაძრად მიუვანებისა უოულად წმიდისა და მარადის
ქალწულისა მარიაძისა. (*)

დღეს განგებულებისა ღუთისა დასახამი არს, და საუკუნიდ-
გან საიდუმლოსა მის აღსრულებისა დაწყება, რამეთუ ტაძარსა ში-
ნს ღუთისასა ქალწული დაემკვიდრების, ჳ ქრისტესა უოულთა გვა-
სარებს, ამას უღადადოთ სმა მადლად, გინაროდენ განგებულებისა
ღუთისა აღსასრულთ. (ტროპარსი კა ნოემბრის).

პირველი კაცნი აღამი ჳ ცოლი მისი ევა იუენს სამოთ-
ხესა შინა, წმინდანი, დიდებულნი და ნეტარნი, ვითარცა ანგელოს-
ნი ღუთისანი; გარსა შეგონებითა ემძაკისათა არღარა აღსასრულეს
ღუთისაგან მიცემული სჯული, რომელი იუო ესე იგი, არა ჭამა
ხისა მის ნაყოფი, რომლისაგანაცა იცნობდენ იგინი კეთილსა და
ბოროტსა. გარსა შთაგონებითა ემძაკისათა სჭამეს იგი.

ამისათჳს განდევნა იგინი ღმერთმან სამოთხიდგან და მის-
ცნა სიკვდილსა და სასჯელსა, თუმცა პირველ იუენს იგინი ნე-
ტარნი და უკდავად შექმნილნი.

(*) ოსურს ენასა ზედა, თარგმნით თქმული, ოსეთის უწყების
სოფელს სუადგის წმიდის წინასწარმეტყველის ილიას ეკვლესიას ში-
ნს, ნოემბრის 21 1864 წელსა.

პირველისა მის კაცისა ცოდვა სოფლად შემოხდა, & ცოდვისა მის ძლით სეჟდილი, და ესრეთ ყოველთა კაცთა ზედა სიკვდილი მოიწია (რომ. 5. 12).

ყოვლად-მეტეცნიერძან ღმერთძან უწინვე კაცის შექმნისა იცოდა, რომელ ადამი და ცოლი მისი მოსტყუებოდენ სწავლითა ეშმაკისათა, & აზღარა აღსრულებდენ სჯულსა, მაგრამ მაინც არა დაიშალა მან შექმნა კაცისა, ამისთვის რომელ ენება ღმერთსა, რათა გამოეჩინა უმეტესი სასიერება და შემძლებელობა თვისი, და დაეთრუნა ეშმაკი კაცის შეცდენისათვის. ამისთვის პირველვე განაგო & განსაზღვრა მოკლენა მსოფლოდ შობილისა მისა თვისისა ქრისტესისა ზედა, რათა მან შეისხას სოცტი ყოვლად წმიდისა ქალწულისაგან მოქმედებით სულისა წმიდისათა, & იშვას მისგნ ვითარცა კაცი, დასთრუნოს ეშმაკი შემაცდენელი კაცისა, გამოისხნას იგი ცოდვისა, წყევლისა და სასჯელისაგან, & კვლად შეიყვანოს იგინი სასუფიველსა თვისსა უმეტესსა და უდიდესსა დიდებასა შინა, ვიდრე ვითარი აქუნდათ პირველ საძმოსებსა შინა. ესე იგი იყო განგებულება ღმერთისა პირველ კაცის შექმნადის. გარნა დაწყება და აღსრულება ღმერთისა განგებულებისა წარმოხდეს ყოვლად-წმიდისა და მარადის ქალწულისა მარიაძისაგან, მით რომელ, ოდესაც იყო იგი საძმის წლის ყრმა, მაშინ მოიყვანეს იგი მართალთა მშობელთა მისთა, იოაკიმ და ანნამ, ეკვლესიასა შინა, წარადგინეს იგი წმიდასა შინა წმიდათასა, და შესწირეს ღმერთსა ვითარცა კრავი უძანკო.

სოლო შეწირვა იგი ყოვლად-წმიდისა ქალწულისა მარიაძისა იყო განგებითა ღმერთისათა, მით რომელ საძმიადგანვე დედისა იყო აღსრუელ ყოვლად-წმინდა იგი დედად მისა ღმერთისა. ამისთვის თვით ღმერთძან მოუწოდა მას ეკვლესიასა შინა და დაიწინდა სძლად თვსად დღევანდელსა დღესასწაულსა ამას, რათამცა მისგან წარმოხდეს დაწყება და აღსრულება საღმრთოსა განგებუ-

ლებიან, და რათა მისგან იშვას სავსარქელი ძე მისი გამოსახ-
სნელად კაცთა. ამისთვის წმიდა მართლმადიდებელი ეკლესიის მოუ-
წოდს ყოველთა შეილთა თვხთა, ესე იგი ყოველთა მოწმუნეთა
და უგალობენ გალობასა ამას ყოვლად წმიდასა ქალწულს მარიაჲს.
დღეს ღმრთისა განგებულებისა დასახამი არს და საუკუნდგან საი-
დუმლოსა აღსრულებისა დაწყება, რამეთუ ტაძარსა შინა ღმრთისასა
ქალწული დაემკვიდრების, და ქრისტესა ყოველთა გვასარებს, ამას
ულაღაღოთ ხმა მალაღ: გინაროდენ განგებულებისა ღმრთისა აღ-
სასრულთ!., (ტროპ. ნოეზრის 21).

სოლო ოდესაც დასდგა წელიწადი იგი, რომელსა შინაცა
უნდა აღსრულებულ იყო განგებულება ღმრთისა, მოიკლინა ზე-
ციდგან მთავარ ანგელოზთა გაბრიელი ქალწულთან და ჭრქვა: გინა-
როდენ ყოვლადწმიდაჲ ქალწულთა მარიაჲ! რამეთუ ძესა ღმრთისა-
სა ნებაჲს შობა შენგან გამოსახსნელად კაცთა.

ყოვლად წმიდა იგი თუძცა უღონოებდა მისა ღმრთისა შობა-
სა, გარნა ანგელოზმანვე განაძლიერა იგი და ჭრქვა: ნუ გეშინის,
ყოვლადწმიდაჲ; სული წმიდა იქმნების მოქმედი დიდისა საიდუმ-
ლოსა ამის, ღმერთსა რაღცა ესებოს ყოველივე სრულ იქმნების
(ლუკა. 1. 26). მამის სიტყვითა ამით განაძლიერდა ქალ-
წული იგი და მუცლადღოჲ ძე ღმრთისა სულისა მიერ წმი-
დისა, და შუა მაცხოვარი სოფლისა. ამისთვის წინასწარმეტყველმა
ისაიამ შთაგონებითა სულისა წმიდისათა წინათვე სთქვა: აჲ ქალ-
წული მიუდგეს და შვას ძე, და უწოდონ სასული მისი ემძანუილ,
რომელ არს თარგმანებით, ჩვენთანა ღმერთი. წინასწარმეტყველისა
თქმული ქალწული იყო ყოვლადწმიდა მშობელი იესო ქრისტესი
მარიაჲ, მით რომელ მხოლოდ იგი მიუდგა ქალწულებით მოქმე-
დებითა სულის წმიდისათა და შვა მაცხოვარი სოფლისა, და შემდგომად
შობისა ეგო და გიეს იგი ქალწულად. ემძანუილ, რომელ არს თარ-

გმანებით ჩვენთანა ღმერთი, არს შობილ მისგან ძე ღუთისა, მით
რომელ იესო ქრისტე არს ჭეშმარიტი ღმერთი და ჭეშმარიტი კა-
ცი, ესრეთ რომელ ძე ღუთისა ზეციდგან გარდადოვიდა, და კაცი
ესრეთ, რომელ ძემან ღუთისამან სოცრი კაცობრივი შესსსა ღუ-
თაებასა თჳსსა და იშვა ქვეყანასა ზედა ვითარცა კაცი; და ესრეთ
რადგანაც შეერთდა ღმერთი და კაცი ერთად, ამისათჳს უწინვე
სთქვა წინასწარმეტყველმან ზირითა ღუთისათა, ქალწული შობს
ემმანუილსა, რომელ არს თარგმანებით ჩვენთანა ღმერთი
(მათე 1, 23).

კაცობრივი სოცრი იგი რომელიცა ქონდა შეერთებული ძესა
ღუთისასა ქალწულისა მარიამისაგან, შესწირა იგი მსხვერპლად ღმერ-
თსა და მამასა თჳსსა კაცთა ნათესავისა გამოსასსნელად; ესრეთ რომ-
ელ თჳთ ნებითა თვისითა მისცა თავი თჳსი სჯიმართლად დასაკლავად
ჟჳრისა ზედა (იოანე. 10, 17. 18), და ესრეთ ჩვენისა ცხოვ-
რებისათჳს თავს იღვა მან დაკვლა ჟჳრისა ზედა ვითარცა კრავისა,
სიკუდილი და დათუღვა (რომაელთა. 5, 8). ესე ყოველივე იმრქმე-
და ძემან ღუთისამან კაცობრივ და არა ღუთაებრივ. გარნა ღუთა-
ებით შევიდა ჯოჯოხეთსა შინა ვითარცა ღმერთი, სძლო ემძაკსა შე-
მაცდენელსა კაცისასა, დაქცია ჯოჯოხეთი იგი, რომელსა შინაცა იუ-
ვნენ სულნი გარდაცვალებულთანი შეხურობილნი დროიდგან ადამის
ცოდვისა, განსსნა იგინი და განუტკვნა, აღსდგა მესამესა დღესა და
აღმორიყვანა ყოველნი მოწმუნენი მისნი ადამ და ევანთანა. და მისცა
ყოველთა სასუფეველი თჳსი უდიდესი და უდიდებულესი მისსა, რომ-
ელი აქჳნდა ადამს ზირველ სამოთხესა შინა და ესრეთ შესრულდა
ზირველი სჯიმართლ განგებულება ყოველად წმიდისა ქალწულისა მა-
რიამისაგან და მისგან შობილისა იესო ქრისტესაგან.

შემდგომად მისსა არღარა მეუფებს ჭეშმარიტთა ქრისტიანეთა
ზედა არცა სიკუდილი, არცა წყევსა, არცა ემძაკი, და არცა ჯოჯო-

სეთი; და ვითარცა კაცმა ადბეჭდოს საქონელი თუხი ბეჭდითა თვისითა რათამცა შეძგომად ადვილად შეიძლოს ცნობა მისი და რათამცა სსრუამან აღარ მიიხეძოს იგი თუხად, ეგრეთვე ძემან ღრთისამან დაგებულად ბეჭდითა თუხითა, ესე იგი ნათლისღებითა და მიწონცხებითა, რათამცა არღარა გვეუფლოს ეშმაკი პირველის ადამის ცოდვის ძლით, და რათამცა ბეჭდითა მით გვიცნობდეს იგი მოწმუნედ და მეძვიდრედ სასუფეველისა თვისისა. სოლო რომელნიცა არა არიან დაბეჭდილნი ბეჭდითა იესო ქრისტესითა, ესე იგი ურიანი, თათარი და სსრუანი მსგავსნი ამათნი, იგინი არა არიან მეძვიდრენი სასუფეველისანი, და ვერცა იხილვენ ნათელსა. იესო ქრისტემ უკეთუძცა აღმოიყვანა ჯოჯოხეთიდან მრავალნი, მაგრამ არა ყოველნი, არამედ მხოლოდ მოწმუნენი მისნი და რომელნიცა სარწმუნოებით მიელოდენ მისვლასა მისსა, ეგრეთვე თათარი ურიანი და სსრუანი მსგავსნი ამათნი უხჯულოებისა და ურწმუნოებისა მათისაგამო დარჩნენ კვლად ეშმაკის მიფლობელობასა ქვეშე ადამის ცოდვის ძლით (ლანკ. 3. 9); ამისათვის ვერ იცნობს მათ ძე ღრთისა მეძვიდრედ სასუფეველისა თვისისა, არამედ ეტყვის მათ ოდესაც მოვალს განსჯად ყოველთა კაცთა: წარვედით ჩემგან წყეულნი, არა გიცნი თქვენ, და წარვიდენ ესენი სატანჯველსა საუკუნესა (მათე. 25, 41. 46).

ძმანო ჩემნო! ოდესაც კაცი დაკარგავს ქონებასა თუხსა ნივთიერსა თუ სულიერსა, მეცადინობს მოხრებასა მისსა, და ოდესაც იზოვის, მას აქრს დიდი სიხარული, და შეძგომად ახის და ათასის წილად უმეტესად გაუფრთხილდება პირველსა, მისთვის რომელ ეშინიან რათა არღარა დაკარგოს იგი.

ეგრეთვე ჩვენ ძმანო, ადამ და ევამ უხმისა ეშმაკსა, არღარა აღახრულეს სჯული ღრთისა, და მით დაკარგეს სამოთხე და ანგელოსებრივი ცხოვრება, ვითარცა თავისა თუხისა თუხ, ეგრეთვე ჩვენ

ყოველთაოთ; გარნა გუთსეულ არს ღმერთი! მოვიდა საეკარელი
ძე მისი იესო ქრისტე ქვეყნასა ზედა და მან კვალად მოგვიზოვა
იგი. და აწ იყავით ფრთხილად და ძღვიძარედ, რათამცა არღარა
დაკარგოთ იგი. წყეულმან ეშმაკმან შეიშურვა ადამის სამოთხეში
ყოფნა, და მისთვის არღარა აღსრულებისა სჯული ღმერთისა, და მით
დააკარგვისა სიწმიდე თვისი და ანგელოზებრივი ცხოვრება. და ახ-
ლა ჩვენთვისა შურს შემკვიდრება სასუფეველისა, და სარწმუნო-
ება, რომელიცა ვაქნეს იესო ქრისტესზედ, და კვალად ცდილობს
ჩვენზედაცა, რათამცა შეგვაცდინოს და ბეჭედი იგი იესო ქრისტესი,
ესე იგი ნათლისღება და მიწონცხება აღკვანოცინოს ჩვენ, და
მით კვალად მიგვიზიდოს თვისად, და წარგვწყმიდოს ჩვენ. მაგ-
რამ ჭეშმარიტსა ქრისტიანებს ვერ მივასლება იგი, არამედ ეშინი-
ან მისი. პირველად მით რომელ ჭეშმარიტსა ქრისტიანებს აქნეს
სსოვა მარადის გულში იესო ქრისტესი, და ყოველთვის ღა-
ცულობს და ადიდებს მას; მეორედ მისთვის რომელ უჭირავს ჯრუ-
რი იესო ქრისტესი ხელსა შინა თვისსა მასვილად და უკეთუძცა მი-
ვასლების შესაცდენათ ეშმაკი, მასმინ გამოისახავს სარწმუნოებით მარ-
ჯვენითა ხელითა ჯრუარსა მას, ვითარცა არს ჩვეულება ქრისტიანო-
ბისა, და მით წარგვეთავს გველისა თავსა მისსა.

სოლო თქვენ, ძმანო, უკეთუ სიტყვით იტყვიოთ თავსა თქვენ-
სა ჭეშმარიტ ქრისტიანედ, გარნა საქმით არს სართ სრულნი ქრი-
სტიანობისა ზედა, მით ქრისტიანობა თქვენი არს არს ჭეშმარი-
ტი. უკეთუ სართ ქრისტიანენი, საქმესაცა ქრისტიანობისასა იქმო-
დეთ, მაგრამ ეშმაკი არს ფრთხილ დახსლოვებულთ თქვენთან უსჯუ-
ლანობისაგან თქვენისა და იგი არს გიტყვებს თქვენ, რათამცა
აღსრულეთ ქრისტიანული წესი; და ამისთვის სართ მარადის ცო-
დვასა შინა, და ცოდვასა ვინცა იქმს, იგი ეშმაკისაგან არს. (1. იოან-
სე. 3. 7). სხუთა ცოდვათა გარდა უდიდესი ცოდვა თქვენი არს იგი,

რომელ კვირადღე და დღესასწაულნი დღენი არა იცით, ვითარცა ადამს
მისცა ღმერთმან სჯულად არა ჭამა სისა მის ნაყოფი, რომლისა-
განცა იცნობდენ კეთილსა და ბოროტსა, ეგრეთვე შედგომად ღმერ-
თმან სხუათა მცნებათა გარდა მოგვცა სჯულად ჩვენ, ესე იგი ექვ-
სი დღე იმუშავე და ქმენ ყოველივე საქმე შენი, და დღე მეშვი-
დე (კვირა) არს უფლისა ღმერთისა შენისა, და წმიდა ღვთა იგიო: არა
იმუშაოვს დღესა ამას არცა კაცმან და არცა ქალმან, არცა ერმამან
და არცა მონამსახურემ, არცა სასყიდლით დადგინებულმა მუშამ და
არცა პირუტყვთა (გამოხვლათა 6. 8; 9 და 10); და სხვანი
წმიდანი დღესასწაულნი, იესო ქრისტესი და ყოვლადწმიდისა მშო-
ბელისა მისისა, არიან დაწესებულნი სადადებულად მათდა. ამისთვის
რომელ დღესასწაულნი მათნი არიან სხნისა და ცხოვრებისა ჩვენისა
სა მიზეზნი. მაგალითებრ, ჩვენ ჭკუძარიტნი ქრისტისანი კდღესას-
წაულობთ დღევანდელსა ამას დღესა ყოვლადწმიდისა ქალწულისა
მარიაძის ტაძრად მიყვანებასა, ამისთვის რომელ დღესა ამას იქმნა
დაწეება საღმრთო განსებულების აღსრულებისა, მით რომელ დღე-
სა ამას დაიწინდა ღმერთმან ყოვლად გურთხეული იგი სძლად თვსად,
რათა მისგან იშვას საყვარელი ძე მისი გამოხასხსნულად კაც-
თა. და კვლად იესო ქრისტეს დღესასწაულსა, ესე იგი შობასა
კდღესასწაულობთ მისთვის რომელ, რომელმანცა ადამი და ევა გან-
დევნა სამოთხიდგან, იგივე ასულისა მათისგან დაიბადა—სამოთ-
ხიდგან განდევნილისა კაცის შერიგებისათვის, პირველის წყევის გურ-
თხევად შეცვლისათვის, სიკუდილის ძალის დასხნისათვის, ეშმაკის ძა-
ლის განქარებებისათვის, ჯოჯოხეთის დაწვევისათვის, და სოფლის
კვლად სასუფეველად შეევანისათვის. და სხუანიცა დღესასწაულნი ვი-
თარცა იესო ქრისტესი, ეგრეთვე ყოვლადწმიდისა ღმერთის მშო-
ბელისა არიან ეგრეთვე ცხოვრებისა ჩვენისა მიზეზნი. და ამის-
თვის ვითარცა ღმერთისგან, ეგრეთვე წმიდათა მამათაგან აღკრძალულ

ან მუშაობა კვირადღეთა და დღესასწაულთა დღეთა შინა, მიხ-
თვს, რათამცა დღეთა ამათ შინა თავისუფლად და დაუ-
ხრკოლებელად კაცნი მოიგონებდენ ღმერთსა და მის კეთილმოქ-
მედებსა კაცთა ზედა, მივიდოდნენ ეკლესიასა შინა, ადიდებდენ
ღმერთსა და მადლობდენ მას, ჰირველად მიხთვს, რომელ მან შეგვ-
ქნა ჩვენ, და მოგვცა ქვეყანა ესე საცხოვრებელად ჩვენდა; მეორედ
მიხთვის რომელ უკეთუ დაგვხვას ღმერთმან ადამის ცოდვისათვის,
განსა ანა სრულიად გვიტყვას ჩვენ, ანამედ მოწყალებისაგან
თქვისა მოაკლინა ქვეყანასა ზედა მსოფლოდმოხილი ძე თხსი და
მან კვლად გვიხსნას ჩვენ.

სოლო თქვენ, ძმანო ჩემო, მოგიწოდებთ თქვენ ძეგული
კვირადღეთა და დღესასწაულთა დღეთა შინა რეკითა ზარისათა სა-
დიდებელად ღმერთსა და სახმენელად ლიტურგიისა, და თქვენ ანათუ
მოხვალთ ეკლესიასა შინა, ანამედ განიხილოთ სამუშაოდ ანუ სხედ-
სართ უხანთა ზედა და იტყვიით ღმერთსა ანა სასიამოვნოსა სიტ-
ყვასა. ჭეშმარიტად გეტყვი თქვენ, რომელ ამათ ყოველთა იქით
შთაგონებითა ეშმაკისათა, ჭყავსართ წყულისა მას შეპყრობილნი
ვითარცა ტყვე, და არღანა გიშეებთ იგი სადიდებელად ღმერთსა,
მიხთვს რომელ სურს რათამცა სრულიად დაგავიწყებინათ ღმერთი,
მივიზიდეთ თხსდა და წარგწყმიდეთ თქვენ ვითარცა ადამი.

ჰი ძმანო! განიფრთხილეთ და განიღვიძეთ, სცანთ სიბრძნე
ეშმაკისა და ნუ სრულიად მიხტვით თავსა თქვენსა მას, ანამედ
განავლეთ წყუელი იგი; სჯულისა ღმერთისასა ნუ შეუჩაცხვეთ,
ანამედ გულს ამოდგინედ აღასრულეთ იგი, და ღმერთმან, რომე-
ლიცა დღე მოგცათ სამუშაოდ თქვენისა ცხოვრებისათვის, იგი იყავს
საკმაროდ თქვენდა; მცირედი მუშაობა სჯობს სიძარბით, ვიდრე
ძრავასა მუშაობასა უხეულობით. სოლო კვირადღე და სხუანი
დღესასწაულნი დღენი დაიტყვიით წმიდად, სადიდებელად ღმერთსა,

მსოფლად დღეთა მათ შინა სვიდოდეთ ეკკლესიასა შინა, ადიდეთ
ღმერთი თქვენი და შემომქმედი თქვენი და მიეტოთ მადლობა მას,
რამეთუ არა სრულიად მიგცნა თქვენ სასჯელსა, არამედ კვალად
შირველ სადმოთოდსა განგებულებისაებრ გამოგისხნათ თქვენ ჰერ-
ველისა ცოდვისა, წყევლისა და სიკუდილისაგან; შემდგომად იხმინეთ
გითსვა სასარებისა და იუწყეთ თუ რასა განარებთ მე ღმერთისა
თქვენისა ცხოვრებისათჳს; მეცმე სიხარვეთ ღმერთსა საჭიროება თა-
ვისა თქვენისა, ვითარცა სოცისათჳს, ეგრეთვე სულისათჳსცა. თჳთ
იხარ ქრისტემ აღუთქვა მოწმუნეთა თჳსთა: რაცა ითხოვოთ სა-
ხელითა ჩემითა იგი ვერ, რათა იდიდოს მამა ძისათანა. თქვენ
ძინთჳს ნუ ზრუნავთ, თუ ყოველ-დღე ვიმუშავოთ და საზრდო
შევიძინოთ; რადესც თქვენ აღასრულებთ სჯულსა ღმერთისასა ვითარ-
ცა არს ქრისტეიანული წესი, მაშინ თჳთ ღმერთი იზრუნავს თქვე-
ნისა ცხოვრებისათჳს და მოგანიჭებსთ ყოველსა კეთილსა ვითარ-
ცა სოცისათჳს, ეგრეთვე სულისათჳსცა. და რადესც გამოხვიდეთ
ეკკლესიიდან სსრათაცა აწავებდეთ მას, რადენი გესმათ ეკკლესი-
ასა მას შინა სიტყვა სასარებისა, და მოძღვრება სულიერისა
მამისა თქვენისაგან, ესე იგი ძღუდლისაგან, რათამცა მით გამოხხნ-
დეთ სათნო ღმერთისა და მიიღოთ მოტევება ცოდვათა თქვენთა. ამინ.

ძღუდელი ალექსი ჯახურავი.

ს ი ტ ე ჭ ა

დღესა წმიდისა მთავარ-მოწამისა და ძლევა-შემოსი-
ლის გიორგის სსენებასა სედა.

ყოველივე შესაძლებელი არს
მორწმუნისა (მარკ. თ, ვგ)

ჩუჭნ დროს, როდესაც ასე მოუძღურდა მტკიცე და შეურყე-
ველი სარწმუნოება, როდესაც ვიეთთამე ბრძენთა ამა საუკუნოდათა
თითქმის სარწმუნოების სსენებაც სათაკილოდ მიაჩნიათ, უკველია,
რომ ამასთანავე სასწაულების ღირსებაც უნდა შემცირებულყო.
რადგანაც სასწაულნი არიან მხოლოდ მსურველ და შეურყევლის
სარწმუნოების ნაყოფნი; ამას ცხადად გვიმტკიცებს უფალი ჩუჭნი
იესო ქრისტე, როდესაც იტყვის: „ყოველივე შესაძლებელი არს მო-
წმუნისა“: მამასადაც, ურწმუნოსათვის ყოველივე შეუძლებელია. წმი-
და ეკლესიაცა, აღასრულებს რა დღეს სსენებასა ღუაწლთა და სას-
წაულთა მთავარ-მოწამის და ძლევა-შემოსილის წმიდის გიორგისა-
თა, მით ცხადად გვიჩვენებს ერთი მხრით ძალსა სარწმუნოებისა,
ხოლო მეორეს მხრით — ურწმუნოების უძლეობასა. დასამტკიცებე-
ლად ამა სიტყუათა ჩუჭნთა და სამოდღურებელად ჩუჭნდა, წარმო-
ვიდგინოთ აქა ცხოვრება მოწამისა მის ქრისტესისა, რომლისა ღუა-
წლთა და ვნებათა მადიდებელნი ძარად ყოფილან განსაკუთრებით და
არიან ყოველთვის საქართველოსა ერნი.

აი, რას მოგვითრობს წმიდა ეკკლესია: მძინვარე მწვალებელის დიოკლიტიანე რომთა მეფის ჯარში იყო ერთი ათასის თავი სასულად გიორგი, კეთილშობილის შთამომავლობისა, ხასით მშვენიერი, მსნე და მკვირცხლი მამაცი, განსწავლული ყოველთა იმა დროების სამეცნიერო საგნებითა. ის დედამამისაგან სიყმაწვილითგანვე იყო აღზრდილი ქრისტიანობაში, და თუმცა ემსახურებოდა წარმართთა ამხანაგებთა თანა, მაგრამ არათუ არა ჭიკაძავდა თავის რჯულსა ანუ არ მიიღებდა იმათში მონაწილეობასა, არამედ არას კანონს არ დააგდებდა აღუხრულებლივ, რასაც კი ქრისტიანობრივი სარწმუნოება მოითხოვდა. ერთ დროს გიორგი, მოთმინებიდგან გამომხული მწვალებელის მეფის უღმრთოებით და უხჯულ ყოფაქცევითა, — წარსდგა კრების წინ, სადაც იყო თვით მეფეც თავის კარის კაცებითა და დაიწყო თქმაჲ სრულის გაბედულობით: „ჰი, მეფეო, და მხაჯრულნო უმღრთონო! თქუწნი უგუნურის რისხვთ, როდემდის უნდა ჭხდევნიდეთ უბრალოთა ქრისტიანეთა; თქუწნი კერზნი ღმერთნი არ არიან, ნუ სცთებით სიცრუითა, ყოველივე ქრისტიანეთა ღმერთმა შექმნა და ყოველსა იგი განაგებს, ან თქუწნც ირწმუნეთ იგი, თუ არა და სხვათათჳს მაინც ნუ სმავთ კარსა სასუთეველისა-სა“: დიდხანს აწკეკდა მეფე გიორგის, რომ ეგძო ქრისტიანობა, მაგრამ კერატურით დაიყოლია. ბოლოს უბრძანა მსუდართა, რომ მუბების წვერებით განსდევნონ კრებიდგან და შესვან საზღვრობილქში.

მსუდართა წარიყვანეს და ოკებს შებოროტებულნი დაამწყვდიეს საზღვრობილქში. მეორე დღეს მეფემ მოუწოდა და ჭკითხა: “გიორგი, შეინანე შენი გმობა, თუ ისევ მაგ შეტომამში ხარ?” მოწამემ უპასუხა: “იქნება გეგონოს სელმწიფეო, რომ ამ ერთი წუთის ტანჯვამ მე უნდა მაგმობინოს ჩემი ჭხჯული? იქნება შენ უწინ მოგაწვიინოს და დაიღალო ჩემი წვალებით, ვიდრემდის მე ტანჯვის დათმენით!”

მაშინ დეოკლიტიანემ ბრძანა თვლის მოტანა, რომელიც ავა-
საკებთანთჳს საწვალგებელად ქონდა გამართული, იმ თვლის ახლან
ქვეშ იყო ბრტყელი თიჯარი ზედ დარტყმული ლუწმეებით, იმათი
აშოშქურილი წვერები ემსგავსებოდა ზოგი შუბსა, ზოგი დანის პირ-
სა, ზოგი ხანგაღს, რიგი პირ და პირ იყო დარტყმული, რიგი
გვერდსკდ წასრით. მოწამე ტანისამოს განდილი დააკრეს იმ თვალ-
ზედ და ტრიალებს დროს ტანი იმისი სულ დაისერა და ნაწილ-
ნაწილად დაიკუწა; ხოლო წმიდა მოწამე ისრეთის გულს-მოდგენით
ლოცულობდა და ითმენდა, რომ ერთი რსკვინც არ აღმოუტეკა, —
როგორც სულ-მოკლეობის ნიშანი. უსჯულო სელმწიფემ შერაცხა
მოწამე უკვე მკუდრად და სისარულით შესძახა: „გიორგი, ახა სად
არის ღმერთი შენი, ახა რატომ არ გამოგისხნა ამ წვალგებისაგან?“,
ამ დროს დაბნულდა ჭიკრი და მოისმა საზარელი ქუსილის მზგა-
ვისი სმა ზეცით; განქარდა რა ბნელი და მსწრაფელ გამობრწყინდა
ნათელი, ანგელოზი უფლისა მშვენიერი ბრწყინვალე სახით და სჳე-
ტაკის ტანისამოსით დასდგა შორის თვლისა, აგრილებდა თრთითა
მოწამესა და ეტყოდა „გინაროდენ:“ როდესაც მასარობელი უფ-
ლისა უხინარ იქმნა — მოწამე გარდამოვიდა თულიდგან სრულიად უგ-
ნებელი და განკურნებული, — და ძაღლობა შესწირა ღმერთსა, რომ-
ელიც იდიდების წმიდათა შორის თჳსთა! მხედართა სწრაფად მო-
ახსენეს მეფეს რაღცა მოხდა, ამ დროს მეფე ლოცულობდა კერზ-
თა ტამარში, იქვე წარსდგა წმიდა მოწამეც მეფის წინ. ამ საკვირ-
ველი სასწაულის ხილვით მოიქცნენ იმ წამსვე ქრისტეს საწმუნო-
ებაზედ ორნი მეფის წარხინებულნი პირნი და კერზთა წინაშე აღი-
დეს ჭეშმარიტი ღმერთი; — განძვინებულმა მეფემ ბრძანა, მუისვე
შეზერობა მათი და გარე ქალაქისა თავთა წარჭკვეთა; მრავალთა
სხუათაც იწმუნეს ქრისტე, ხოლო შიშისათჳს ვერა ჭბედავდენ ცხა-
დად აღეარნათ მაცხროვარი.

აი, ძმანო ქრისტისნენო, საწმუნოების საკლუდეკანება! მწკა-
ლებელმა მეფემ ბრძანა, რომ წარიყვანონ წმიდა გიორგი და შთა-
გდონ საკირქში, და იქ იმყოფებოდეს სამს დღეს. — გიორგიმ
ილოცა გულისმოდგინედ მაცხოვარი, დაიწერა ჰირ-ჯუარი და შემ-
დგებ დაემოწილა მეფის ბრძანებასა. მსწრაფლ მსედართა შეუკრეს
სელ-თეხი და შთაგდეს საკირქში; მოწამემ არა სცოდა ზავითა
თხითა, არამედ ამას ყოველსა ზედა უხაროდა და აღიდებდა ღმერ-
თსა. მესამე დღეს მეფემ ბრძანა რომ ამოიღონ საკირიდან გი-
ორგის ძვლები, ეგონა რომ სხეულს უკვე დასწომდა კირი. გამა-
ლეს რა კირი, იხილეს მოწამე ცოცხალი და უვნებელი, სელ-გან-
ჰურობით მდგომარე და მადიდებელი ღმერთისა. მამის მთელმა იქ
მყოფმა ერმა აღიარა და იწმუნა ღმერთი გიორგისა. სოლო გან-
კვირვებულმა მეფემ მოუწოდა მოწამეს და ჰკითხა მას: „გიორგი,
კინ მოგანიჭა შენ მაგისტანა ძალი და მადლი; კვითხარი ჩუწნცა,
რა მანქანებით იქმ მაგ განაოცართა საქმეთა?“ — ღმერთი უფალი,
უზახუსა გიორგიმ, ჩემებრ იხსნის ყოველთა მსახრებელთა და მოწ-
მუნეთა მისთა, მაგრამ რადგანაც ეშმაკის საცთურს ისე დაუბნე-
ბია შენთხს განება, რომ ჩემი ღმერთის სასწაულებს მანქანებს
უწოდებ, მამ არც მე გაგხდი ზახუსის ღირსსა და არც გეტყვი კი-
თარითა ძალითაც ვიქმ ამა საქმეთა“!

დეოკლიტიანემ კვალად ბრძანა, რომ მოიტანონ რკინის თვეს-
საცმელები, რომელშიაც ძირიდან განგებ ჩარჭმული ლურსმების
გრძელ გრძელი წვერები ამოშვეროდა, — ბრძანა რომ გაახურონ
ცეცხლში, ჩააცონ მოწამეს და ისე წაიყვანონ საზურობილში. ამ
ღროს როდესაც ესე ყოველი აღსარულეს და მიჰყვანდათ მოწამე
წვალებითა და ცემითა — უხჯულო მეფე მისძახოდა დაცინვით მას,
„გიორგი, გიორგი, რა კარგი მარდი მოხიარულე ხარ“! სოლო
მოწამე ეკედრებოდა ღმერთსა, რომ მიუტეოს მის მწკალებელთა,

რომელთა აზრის რასა იქმან. როდესაც შეიქვანეს სახეობილესი გიორგი მოუძღურდა სხეულთა, უანგარიშო წყლულებისა გამო, სოლო სულთა გამსწევდა და განძლიერდა. ეს ღამეც ღოცვაში და კედრებაში გაატარა, მეორე დღეს სრულიად უვნებელი და მრთელი შეიქმნა და კიდევ წარუდგინეს მეფეს; მაშინ მან ბოროტმა მწვალებელმა ჭკითსა დაცინებით: „გიორგი, როგორა ხარ, სომ კარგათ მოგეწონა გუშინდელი თვისთესებელი, ესლა მაინც დაუტევე შენი ჯიუტი კადნიერება, იყავ მშვიდი და მოჩილი, დაანებე თავი შენს გრძნეულს მანქანებას და თილისმობას. შესწირე მსხვერპლი ჩემს ღმერთებს, თორემ დიდის წვალებით და ტანჯვით დაასრულებ შენ სიტყვსებს.“ მაშინ წმიდამ — მიუგო: „მართლა საკვირველია რომ ღმერთის ძალს გრძნეულ მანქანებას ეძახდნენ, სოლო ეშმაკეულ თილისმობით კი ურიცხვად იქადოდნენ და ამჰმარტავნობდნენ! ამ სიტყვებზედ განრისხდა მეფე და ანთო ცეცხლივით, ბრძანა, ჯერ სულით დაწვებში ტემა მოწამისა და შემდეგ ხარის ძარღვებითა, ასე რომ სოცის ნაწილნი შესერილნი სისხლითა სტვიოდენ დედამიწაზედ, მაგრამ ცოტა ხნის შემდეგ ისევ მოწამე უვნებელი და მრთელი შეიქმნა. მაშინ უფრო დააჭკმძარტა მეფემ, რომ გიორგი ვითომც გრძნეულებით იქმს სასწაულებს. ამ დროს ერთმა მინეულმა პირმა მოახსენა მეფეს: „რას შეწუხებულ ხართ მეფეო, თუ ეგ გრძნეულია, — ჩუწნცა გვეავს ერთი ფრიად დასელოვნებული მოთილისძე და ჯადოხანნი, თუ გვიბრძანებ მოვიყვანთ იმასაც და კიდევ დაამარტებს გიორგის სელოვნობასა!“ როდესაც ის ჯადოხანი მოიყვანეს მეფემ უბრძანა: „სომ გაიგონებდი რა საქმეებს ჩადის გიორგი და თავის თილისმებით სულ გვარცხვენს ეველას, ესლა ასეთი დონისძიება ისმარე, რომ მიიღოს ღირსეული სატანჯველი და სიკუდილი, სამაგიეროდ რაც მაგან ჩუწნ ამდენი ხანი შეგვაცდინა.“ გრძნეულმა აღუთქვა მეფეს, მეორე დღესვე აღუხრულოს ეოველივე.

იმ ღამეს მოწამემ უფრო გულმოდგინებით ილოცა საზურგობილქში.

დილით მეფე დაწესდა ძალაღს ადგილს თავის კრებით, ამით წინ წამოდგა ჯადოხანიც და თავმოწონებით აჩვენებდა იქ მყოფთა თავის თილისმურ საწამლაკებს. მოიყვანეს რა მოწამე უთხრა მეფემ, რომ დააღუპინონ მას თილისმური საწამლაკები. მშვიდობიანის სახით ახსენა რა მოწამემ სახელი უფლისა იესო ქრისტესი, მიიღო საწამლაკი, მაგრამ დაშთა, როგორც კულაკ, სრულიად უვნებელი. განკვირდა მეფე და მასთანა მყოფნი, ხოლო მეტადრე გრძნეული ხელახანი, ჭსტყურებდა განკვირებით ქრისტეს მხედარსა. მამინ განძვინებულმა მეფემ დაიწყო: „გიორგი, შენი მანქანებითა და თილისმებითა როდემდის უნდა გვაკვირო, ვინი ძალით ჭხადიასარ მავ საქმეებსა, გვითხარი, ჩვენ ხალხით მოვიხმენთ,“? წმიდამ მიუგო: „ძრელებსა ჩემი არს ქრისტე, რომლის ძალითაც უძლეულებში უფრო ძრეელი შევიქმნები; კაცთა მიერ შეუძლებელი ძღუთისათვის შესაძლო არს, ნუ გიკვირთ ესე, იწმუნეთ იგი და არა თუ ქმნათ ხალხსა უღნი, რომელთა მევიქმ, არამედ უდიდესნიცა ამისა (1), რამეთუ ქრისტე ბრძანებს: მოწმუნისა ყოველივე შესაძლებელი არს, ამისთვის არა მეშინის მათგან, რომელთა ძალუძსთ მოხწევიდონ სოცრი, ხოლო ხულისა ვერ ხელმწიფების მოკვლად, რამეთუ არცა ერთი თმა თავისა ჩემისა არა წარწყმდება. და დაცათუ სასიკჳდინე რამე შევხვას არა რამე ვენახ მე, რამეთუ უფალი ჩემი ჩემთანა არს ამიერიდგან და უკუნისამდე.“ (2)

კეთილგონიერნო მსმენელნო, აი მხურვალე და ღირსი მი-

(1) იოანე 14. 12. (2) მათ. 60. ლუკ. 21. 18.

ბაძვისა სარწმუნოება, აი ამისთანა მოწმუნისათჳს იტყვის უფა-
ლი: ყოველივე შესაძლებელ არს მოწმუნისა! „მაშ მკვდრის აღდ-
გენით დაგვიტკიცე, უბრძანა მეფემ, რომ ღმერთი შენი ყოვლად-
შემძლებელია. “ღმერთი ჩემი უზახუსა მოწამემ, რომელმან ყოვე-
ლივე არა რამისაგან შექმნა, გამოახენს ჩემ მიერ ცოდვილისაგანაც,
მაგ სახწაულსა, მაგრამ თქუნი უსჯულოებისაგან გარყვნილი გული
ვერ იწმუნებს მას; “წარმოხტე რა ესე, მაშინვე დაიხრქა მკუ-
დრის სათლავსედ, რომელიც იყო ქალაქს გარეთ, ადიდა ღმერთი
და შესთხოვა უფალს, რათა არა უკუნაქტიოს ძადლი თჳსი უღირ-
სისა მონისაგან, არამედ მოუვლინოს ძალი მკუდრის განცხორველ-
ვისა და აღდგენისა; როგორც რომ დასრულდა გულსმოდგინე
ლოცვა მსწრათელ შეიწყია დიდის სმით სათლავი, ყველანი იქ მო-
ფნი შეკრთენ, თავის თავად აღმოიწია ძალა კუბომ, გარდაეს-
და თავი და მსწრათელ წარმოდგა თქვსედ განცხლებული მკუდარი,
რომლის სიკუდილის და დასათლავების დამსწრენი და მოწამენი
მრავალნი იდგენ იქა. სალსი იყო განცვიფრებაში, მრავალნი მო-
იქცნენ და ადიდებდნენ ღმერთსა წმიდის გიორგისასა. მეფეს აღ-
დგენილი კაცი ჯერ მანქანებითი მოხვენება ეგონა, მაგრამ როდე-
საც ისიცა და იმათი გამოჩენილი გრძნეული სელახანიც დაემსვენ
წმიდა მოწამის თქვსეკემ და აღიარეს ქრისტე; მაშინ მეფემ ბრძანა
სახტიკად გაეყანა ქალაქს გარეთ და თავის მოკვეთა მათი. სოლო
მოწამე შეიყვანეს კიდევ საზერობილეში, ვიდრე უძმკინვარეს სატან-
ჯველს მოიგონებდნენ: წმიდა გიორგიმ საზერობილე თითქმის ეკ-
კლესიად გარდაქცია, უფრო და უფრო უმატებდა ლოცვასა და
სარწმუნოებასა, და სთხოვდა უფალს რათა მიიღოს სული მისი:
მრავალგვარნი შეიწრებულნი და ბედისაგან დახაგრულნი კაცნი
მოდიოდნენ ჩუმათ საზერობილეში მოწამესთან და დაუყონებლივ
მიიღებდნენ სუტკუსა და კურნებასა სულიერსა და სოცრეელსა. მე-

ფებს დასხმინებს რომ გიორგი ვითომ აშოფოთებს და რჯულს აგ-
მობინებს სალსსა. უსჯულთ მწკალებელმა ბრძანა მეორე დღესვე
სრულ ჭყონ სასჯელი მოწამისა. იმ დამეს, ლოცვის დროს, გამო-
ეტყდა ანგელოზი გიორგის საპყრობილესი, დაადგა თავსედ ბრ-
წყინვალე გვირგვინი და უთხრა: „ნუ გეშინის გიორგი, ანამედ
მსნე იყავ და განძრეულდი, მალე ეღიწები ჩემთანა სასუფეველსა
ღუთისასა; მეორე დღეს მოაყვანინა მეოვე მოწამე და უთხრა:
„გიორგი, ჭხედავ რა კაცთ-მოყვარე და თავდაბალი ვარ, რომ ეს-
ოდენ შენ წინააღმდეგობას ვითმენ? ჩემ ღმერთებსა ჭკოვიცავ, რომ
ვერ ვიმეტებ შენ ჭახუგობას და მენანება შენი სიმშვენიერე, გონი-
ერება და მამაცობა; მზათა ვარ ესლავ გაგიყო ჩემი სამეფო, თუ-
კი მოიქცევი ჩემს საწმუნოებასედ. “მეოვე, უხახუსა მოწამემ, აქა-
მდინაც რატომ ეგრე არ მექცეოდდი, რათ მომეპყარ ძრისსანედ?
მეოვეს ეგონა დაიყოლია მოწამე რჯულის გამოებასედ და მსწრათულ
შეუძღვა კერპების ტაძარში. წმიდა გიორგი მივიდა და უთხრა ერთს
კერპთაგანსა: “ითხოვ ჩემგან რომ მსხვერპლი შემოგწირო, რა-
გორც ღმერთსა? ეშმაკმა რომელიც იყო კერპში სასარლად შექყვი-
რა: “არა, არც მე, და არც სსჟანი ჩემი მსგავსები, ღმერთნი არ
არიან, ჩუწნ ვართ ეშმაკნი და ვაცდუნებთ სალსთა; წმიდამ უთხრა
მალლის სმით: „მამ როგორ გაბედე შენ კიდევ აქ დარჩენა, რა-
დესაც შემოვიდა აქ მსახური ჭეშმარიტისა ღუთისა“? ამ სიტყვა-
სედ შეიქმნა დიდი გოდება და სმაურობა ტაძარში, რომლისაგანაც
კერპები სულ პირქვე დაემსგნენ და შეიმუსრნენ.—ამ დროს სასტი-
კად განრისხებულმა და ვაცოფებულმა მეოვე ბრძანა თავის მოკვე-
თა მოწამისა, მეტადრე რადგანაც იმის ცოლმა ალექსანდრამაც იქ-
ვე ირწმუნა ქრისტე, და თავი შესწირა მას. მოახლებულ-იყო ესაძი
მოწამის განსვლისა ამიერ სოფლით, ამიტომ როდესაც მოჭკვეთეს
თავი, მიახარა თავის უმანკო სულიცა ღმერთსა, რომელმაც მტკი-

ცე და მსურველ სარწმუნოებისათვის ესე-გითარითა სასწაულებითა ღირსეულად აღიდა, რეგორც სიცოცხლის დროს, ისე შემდეგ მიცვალებისა. წმიდა გიორგი აღესრულა 303 წელსა ქრისტეს შობი-დგან, რეგორც მოგვითხრობს წმიდა ეკკლესია.

აი ძმანო, ქრისტეიანენო, რავდენი შეუძლიან მტკიცესა, მსურ-ვალებსა და შეურყეველსა სარწმუნოებასა? აი მაგალითი ღირსი მი-ბაძვისა, რომელიდგანაც ცხადად ჳხნანს, რომ მოწმუნისა ყოვე-ლივე შესაძლებელარს. უნდა გვიკვირდეს, გარნა არა უარ-კეთო, არამედ კეთილ-კრძალულებით დავნერგოთ ჩვენ გულშიაც თრიად შემ-ძლებელი ესე სარწმუნოება.

სოლო წმიდა გიორგი ასლაც არ დასცხრების მსურველ ლო-ცვისა და ვედრებისაგან სოფლისათვის; მარად უამს განმზადებული მუხი და ხელისაღმშურებელი არის ყველასთვის, რომელნიც კი სარწმუნოებით ითხოვენ მის შუამდგომლობას წინაშე ღმრთისა. ესე ყოველივე ნამდვილად იტოდნენ ჩვენთა წინაშართა და ამიტომაც თითქმის ყოველ მთაზედ და ბორცვზედ, მინდორზედ თუ მდი-ნარის პირზედ, ჭალაში თუ ტყეში, სოფელში თუ ქალაქში, ყო-ველგან უშენებიათ ეკკლესიები წმიდა გიორგის სახელზედ, რომელ-საც გვიმტკიცებს თვითონ ეს ტაძარიც, და მრავალნი სსრესანი ძველ-ნი თუ ახალნი ეკკლესიანი, რომელნი აღმართულარნიან საქართველოში.

ძმანო ქრისტეიანენო! მათ მივბაძოთ ჩუქნც, მათს შეურყეველს და შეურგულეუელს სარწმუნოებას და მარად უამს ვევედროთ ღმერ-თსა, რომ ლოცვითა და შუამდგომელობითა წმიდისა მთავარ-ამო-წამისა და ძლევა-შემოსილისა გიორგისათა გარდამოგვიკლინოს ჩუქნ კეთილ-დღეობითი ცხორება და საუკუნო ნეტარება. ამინ. (*)

აღექსანდრე თ რ მ ი ნ ი.

(*) თქმული ქაშუჭთის ეკკლ. 10 ნოემბ. 1864 წელსა.

ქ ა დ ა გ ე ბ ა

წმიდისა მოციქულისა თომასი ინდოეთს.

შემდგომად ამაღლებისა უფლისა ჩუწნისა იესო ქრისტესა და გარდამოსვლისა სულისა წმიდისა, რდესაც წმიდანი მოციქულნი წილ-იგდებდენ, თუ ვინ მათგანსა რომელსა მხარესა შინა უხმდა ქადაგება სხარებისა სხუფეკელისა ღუთისა, წმიდასა მოციქულსა თომასს გამოუხდა წილი, რათა აუწყოს სხელი იესოსი ყოველსა მხარესა ინდოეთისსა. ჭ უფლისა შეწევნითა ჭ ამა სარებისა სიტყვისა დამტკიცებითა რომელნი იგი შეუდგნენ სასწაულნი (მატთ. 16. 20), ქადაგებამ მისი არა დაშთა თუნორ მოქმედებისა. გარდამოცემამან დაიცვა ჩუწნთვს მოთხრობამ ჰირველ დაწყებითისა დანერგვისა ქრისტეანობისა და დამტკიცებისა იმა კელურსა მამინ მხარესა შინა. (*)

ბრძენსა განგებასა ღუთისსა აქუს ჩუწულებად არა დიდ-დიდითა საშუალობითა აწარმოოს დიდნი მოქმედებანი. ესრეთ იყო უამსაცა სარწმუნოების დანერგვისსა ინდოეთს. მოციქულის თომას წარსვლის შემთხვეულებამ ინდოეთს იყო შემდგომი:

ინდოეთის მეფემან სასელად გუნდაფორა, ინება აღგებად თავისა თხისათვს დიდ მშვენირთა სამეფოთა ჰალატთა, მსგავსად სასახლეთა, ვითარნიცა აქუნდათ რომის იმპერატორთა. მიხეზის ამის გამო წარავლისა მან ერთი ვინმე მდიდართა თხსთა გაჭარათ-

(*) იხილეთ თვენიში ცხლ. მოც. თომ. კ. რკდ.

განი — ანანა ჰალესტინედ, რათამცა მან მოიძიოს მუნ ერთი ვინმე გამოცდილთა სურათ-მოძღუართაგანი; რომელმანცა კმაყოფილ-ჰყოს სურვილი მისი. — ოდესცა მივლინებული მეფისაგან მიიწია კესარიად, მაშინ უფალი გამოუხნდა წმიდასა მოციქულსა ჩუქნებით და უბრძანა წარსვლად მხთანა ინდოეთს, რათამცა მუნ ქადაგოს სასარებად სასუფიქვლისა ღუთისა. წმიდა თამა უარის უთქმელად შეუდგა ბრძანებასა უფლისასა, ჭ უწოდა თავსა თვსსა წინამე ავანისა გამოცდილს სურათ მოძღურად ჭ წარჰყვა მას ინდოეთს.

მეფემან განისარა მისწულისა ზედა მის სურათ-მოძღურისასა ჭ უჩუქნა მას ადგილი, სადაც სურათა ქონებად ჰალესტინა, — განზომარა საფუძველი შენობისა და მისცა ოქრო და ვეტხლი დიდძალი შენობისათვის, თუთ წარემართა სსუასა მხარესა.

მიიღოარა ოქრო მეფისაგან, წმიდამან მოციქულმან განიზრასა ადგებად მისთვის ჰალესტინა არა განსწწნადთა და მსწრათულ წარმავალთა ქუჩუანასა ზედა, არამედ ხელით-უქმნელთა და საუკუნოთა ზეცათა შინა. ამ განზრახვითა მან მისცა გლასაკთა ყოველნივე იგი საფასენი, ხოლო თუთ იწყო შრომად სასარების ქადაგებითა და მრავალნი მოაქცივნა ქრისტეს სარწმუნოებისადმი და ნათელასცა.

შემდგომი ორისა წლისა, მეფემან მიუგლისა წმიდასა მოციქულსა მონანი — ცნობად, თუ ოდეს სრულ-ჰყოფს იგი დაწეებულსა შენობით ჰალესტინა. — „ყოველივე მუა არს, მხოლოდ დაშთომილ-არს დასურვად შენობისა, უზახუსა წმიდამან მოციქულმან,„ განისარა მეფემან ესრეთისა ამბავისათვის, და კუადაცა წარუგზავნა წმიდასა მოციქულსა ოქრო დიდძალი და უბრძანა განწყობა საბურავისა, შესაფერი დიდამშენიერისა მის შენობისა, და სრულყოფად ყოვლისა შენობისა შესაძლებელის სისწრაფით. მიიღო რა ოქრო წმიდამან მოციქულმან, შესწირა მადლობად უფალსა, რომელი იღვწის მრავლის სახით ცხოვრებისათვის კაცთასა, და კუადაცა მოიხმარა იგი

უწინდებულად, ხოლო თვით იწყო განკრძალვად სხსარების ქადაგებისა და მოქცევად შეტომილთა მართალსა გზასა ზედა სარწმუნოებასსა.

ამაჴმან მოქმედებათათჳს წმიდისა მოციქულისამან, მიაწია ცნობადმდე თვით მეთვისა. მეოვემან შერაცსა რა თავი თჳნი მოტყუებულად, წარავლინსა მონანი თჳსნი მოყვანებად თჳსდა წმიდისა თომასსა, რათამცა მოხადონ მას სიტყუჳ რქროდსათჳს და შეაყენონ სიკუდილსა. —

„აღშენებულ არიან ჰალატნი,“ — ეს იყო პირველი კითხვა მეთვისა წმიდისა მოციქულისა თომასადმი, რდეს იგი იქმნა მიუვანებულ მეთვისადმი. „დიად აღშენებულ არიან ყოვლის სელოვნებით და დიდ მშვენიერებით,“ მიუგო თომას. „ხად არიან იგინი?, ჴკითხსა კვალადცა მეოვემან,“ წარვიდეთ მიჩუწნე მე იგინი, მე მსურის სილკაჲ მათი,“ სილკად ჰალატთა მათ, მიუგებდა თომას, არა ძალგამს ამს ცხოვრებასსა შინა, შენ იხილავ მათ, რდესცა განსკალ ამიერიდგან, მაშინ დაემკვიდრები სინარულით, და იცოვრებ მათ შინა სეუკუნოდ.“ მშვიდი ჰასუსი წმიდისა მოციქულისა აღუხნდა მეოვეს კადნიერებად და საკიცხველად თჳსა. ესრეთსა რისხვასსა შინა არღარა უწყოდა, თუ რა უყონ მას, მხოლოდ ბრძანსა შეეყენება მისი სეჴრობილესა ერთად მომყვანებელისა მისისა აჴანისათანსა, ვიდრემდინ მოიფიქრებდეს მათთჳს გვარსა სიკუდილისასსა. მძინვარე სიკუდილი ელოდა წმიდასა მოციქულსა თანაჴყოფილითურთ. მეოვემან განახინსა გატყავება მათი და დაწვაჲ. და არღარა იყო ღონე განკლტოლვად წინამდებარისა შიშისაჴან. გარსა სედაც ძალნი კაცობრივნი უღონო არიან გარე მიქცევად შიშისა, რომელნი მოიწევიან ერთგულთა მონათა ზედა ღუთისათა, მუნ თვით უფალი აღხდგება შეწევნად რხეულთა თჳსთა, რომელნი მხოლოდ მას ზედა დახდებენ სხსარებასა თჳსსა: „ნუ შეძრწუნდები, ეტყოდა წმიდა თომას ნუგემინისძემელო თანაჴყოფილსა თჳსსა, რომელი მიიწეოდა უბედურ-

რებსა შინა სასაწარმოოებისადმი; არა მოვხსნებოდა აწ, არამედ
კიქმნებით ცხოველ და თავისუფალ, და მივიღებთ პატრებს მეფი-
საგან პალატათს, რომელი აღუგოთ მას ზენასა სასუფელსა შინა,, —
და სასოებად მისდინ უფალსა ზედა არა სირცხვილულ ჭყო იგი.

მასვე ღამეს ძლიერად დასნეულდა ძმა მეფისა, და შემდგომ მცირე
რეღის ვრებულებისა მოკრულა მხელისა ხენისაგან. მწუხარება მწუხარებასა
ზედა დაერთო მეფესა შემდგომ ძმის სიკრდილისა; უკანასკნელმა უკ-
ვე, უძვირესდ მწუხარებად სიკრდილისათს საყვარელისა ძმისა-
მან განსდევნა თვსგან მწუხარებად დაკარგვისათს ოქროდსა და წყი-
ნებისა, რადცა უყო მას თოდამ. — ამის შორის სული გარდაცვალე-
ბულისა იყო აღუვანებულ ანგელოზისა მიერ უფლისა საკანესა მამი-
სა ზეცათასა და იხილა მან მრავალნი თერად საცვიფრონი მშვე-
ნიერნი და ბრწყინვალენი პალატნი და ერთი მათგან უმეტეს სსრ-
თა მკლვარე. — „ჰი! ნეტარ თუძცა მომეტეს მე დამკვიდრებად კი-
დესა შინა ერთისა მათგანისა პალატისასა,, — ჭსთქრს სულმან გარდა-
ცვალებულისამან, ანგელოზსა უფლისასა, რომელსა მიჭყვანდა იგი,
განკრთომილ იყო რა განსხვავებითა და სიდიდითა შენობისათა. — „შე-
უძლებელ არს ესა! — უზასუსა ანგელოზმან უფლისამან; პალატი ესე
არა შენ გეკუთვნის, არამედ ძმასა შენსა, მას აღუგო უცხოებასა შინა
მეფომან თოდამ, ოქროდთა მით, რომელი მისცა მას,, — გეკვდრები,
განავრცობდა საუბარსა სული შესვენებულისა ანგელოზისადმი, — მი-
ტევე მე წარსულად ძმისადმი ჩემისა, მან არა უწყის მშვენიერებად
და სიდიდე პალატისა ამის; მე შევისუიდი მას მისგან, ხოლო შემ-
დგომ კრალადცა მოვიქცევი აქს! — მამინ ანგელოზმან მიაქცია სული
სხეულისდა, — და მკრდარი იგი მყის განცოცხლდა. ვითარცა მხოვ-
ნელი ძვირფასისა მარგალიტისი, იგი უკვე არა რასა ზრუნვი-
და ქრსყანასა ზედა, თვნიერ დაცვისა თავისა თვისათს მის ზე-
ციერისა საუხვოსა. პირველი ჭარბი და პირველი სურვილი გული-

სა მისისა იყო მოწოდება თუხდა ძმისა თუხისა ჳ დახსნა მის-
გან უძვირფასესისა ზალატისა, რომელიც იხილა მან ცათა შინა.

მეოვე განცვიფრდა და ამასთანავე განიხარცა ესმა რა, რამეთუ
განცოცხლდა ძმაჲ მისი, და არა ჳყოვნა მისჴლად მისა. — „კუწყო
მე, იწყო უბნობად აღდგომილმან ძმისადმი თუხისა — მეოვისა, ვუწ-
ყო, რამეთუ გიყვარ მე და გხურდაცა ბოძებად ჩემდა ვიდრე ზო-
გადისა სამებოდასა შენისა, რათამცა მისხენ მე სიკჴდილისაგან,„. მე-
ოვემან დაამტკიცა სიტყუა ესე,„ და ესრეთ გთხრო შენ ერთსა მო-
წყალებასა, განავრცობდა იგი; უკეთუ ნამდვილად ესრეთ გიყვარ მე,
მამა ნუ უგულებელსჴყოფ ვედრებასა ჩემსა. მეოვემან თიციით აღ-
უთქუა სრულყოფად თხროვისა მისისა. მამინ აღდგომილმან რქუა:
„მომეც მე ზალატი იგი, რომელი გივის ცათა შინა, და ნაცჴლად
მისა მიიღე ყოველი სიმდიდრე ჩემი,„. განცვიფრდა მეოვე მსმენე-
ლი თხროვისა ამის, და ვერ გულისხმასჴყო თუ რას ნიშნისა იგი.
ოდეს დახსნა ზირველი იგი განცვიფრებაჲ მისი, რქუა: მითხარ,
ძმაო, სადით და ვითარე ზალატი მივის მე ცათა შინა? აღდგომილ-
მან ძმამან მიუთხრა მას ყოველი, რაოდენიცა იხილა მან სავანეთა
შინა მამისა ზეცათასა და ესმინეს ანგელოზისაგან. მადლი ღჴთისა
შეესო გულისა მისსა და სრულყოფ მოქცევაჲ მისი მართლისადმი
სარწმუნოებისა. „კეთილარს, მიუგო მან ძმასა თუხსა ვედრება-
სა ზედა მისსა, — მე აღგითქუ შენ, რათა არა უგულებელსჴყოფ
მით, რადცა მივის ქუზყანასა ზედა და არს ჩემსა უფლებასა ქუზ-
შე, სოლო ზალატთა, აღგებულთა ზეცათა შინა, აღთქმად არა ძალ-
მიძს. გარსა უკეთუ გნებავს აღგებაჲ ესრეთისავე ზალატისა, არს
ამისთვის გამოცდილი სელფანთამთავარი, იგი აღგებს შენთუხსა,„
და წარავლინა მუის განთავისუფლებად წმიდისა მოციქულისა ერთ-
ად მომევანებელისა მისისა ავანისა სავრობილით.

ჳ სრულ იქმნა მამინ წინასწარმეტყუველება წმიდისა მოციქუ-

ღის, რომელ ჭრჭყა მან საბურთაღისა შინა სუგემად სასოწარკვეთილებისადმი მიწკენილს ავანს; თუთ მეფე გამოეგება მათ და თავანისცა წმიდასა მოციქულსა ვიდრე ქუჩყანადმდე, ჭ ეკედრებოდა რათამცა მიუტეოს მას ცოდვანი უმეცრებისა მისისანი. — ქუჩყანიერი ჰატივი და დიდება ვერ შეიბურთდენ გულსა წმიდისა თომასსა, მან მხოლოდ შესწირა მადლობა კაცთ-მოყვარესა ღმერთსა, რომელმან განაგო ცხოვრებაჲ კაცთა მსჯავრითა, რომელნი მხოლოდ უწყის მან. — მიერთგან იწყო ჭწავლად ორთავე ძმათა მართლისა საწმუნოებისა უფლისა ჩუჩნისა იესო ქრისტესა და წმიდისადმი ცხოვრებისა საწმუნოებით. თესლი სიტყვისა ღმრთისა დაკარდებოდა კეთილსა ქუჩყანასა ზედა, და მოსტყმდა საწადელთა საყოფთა. გარდამომცემს მათდა ჰირკულ-დაწყებითისა მოძღვრებისამან, ჭემ-მართლებათათუხ ქრისტეს საწმუნოებისათა, წმიდამან მოციქულმან თამა მსწრაფლად აღმოშენა იგინი წყლითა ჭ სულითა ემბასსა შინა ნათლისღებისასა. მოძღვრების-ამებრ მისისა ორთავე ძმათა კეთილ-მოქმედებითა და მოწყალებითა აღაგეს თუხდა საუკუნონი სავანენი ცათა შინა.

მაგალითი მეფისა და ძმისა მისისა არა დაშთა თუნიერ სასარგებლოდსა მიბადვისა ქუჩყმეგრდომთაგან. წმიდამან თამა განამტკიცნა რა იგინი საწმუნოებასა შინა ქრისტესსა, მიმოვლო ქადაგებითა სასარგებისათა გარემო ქალაქები და სოფლები, — და თესლი სწავლისა მისისა დაკარდებოდა გულთა ზედა განმსადებულთა აღორძინებისადმი კეთილთა საყოფთა საწმუნოებითა, სიყვარულითა და სასწაულითა, რომელნი იქმნებოდენ ძმასა ზედა მეფისასა, და მაგალითითა თუთ მეფისათა გამოიღო საყოფი რომელმანმე ასეული, რომელმან სამოცეული და რომელმანმე ოც-და-ათეული.

ესრეთ დადებულ-იქმნენ წმიდისა მოციქულისა თომას მიერ ჰირკული დასაწყისნი ქრისტეანობისა საწმუნოებისა და ეკკლესიისა მსარეთა შინა ინდოეთისათა.

მთ. დეკანოზი გ. გამრეკელოვი.

შეუძლიან მღუდელსა განამტკიცოს მრევლნი თჳს-
ნი ჭეშმარიტებათა შინა სარწმუნოებისა და კეთილ-
მსასურებისათა ერთითა ოდენ ეკკლესიურითა ქადა-
გებითა?

მწეებსა ეკკლესიისასა შესახებ თჳსთა მრევლთა აძევს მიუცი-
ლებელი ვალი, რათა იგი დაუცხრომელად სწავლიდეს მათ და სწურ-
თენიდეს სწავლათა შინა სარწმუნოებისა და კეთილმსასურებისთა.
არცა ძველსა და არცა ახალს ალექსანდრისაში არა ვხვდებით არცა ერთსა მა-
გალითსა, რომ მღუდელს აცდილებინოს თჳსგან ესრეთი ვალი; მღუ-
დელი ყოველთჳს ყოფილა და კიდევ უნდა იყოს მტკიცედ აღმა-
სრულებელი ამ უზირველესისა თჳსისა ვალისა — მოძღვრებისა.

აღსასრულებელად ამა მოვალეობისა მოძღვრისა ეკკლესიისასა
არა კმაყოფიის ერთი ოდენ ეკკლესიური ქადაგება. მისსა მოძღვ-
რებასა არა უნდა აქუნდეს არც განსაზღვრილი ადგილი, არც და-
ნიშნული დროება; ეგრეთვე მღუდელი არ უნდა მოელოდეს, სწავ-
ლისა ანუ ქადაგების წარმოთქმისათჳს, რომელსამე განსაკუთრებით
შესანიშნავსა შემთხვეულებასა ცხროვებასა შინა თჳსთა მრევლთასა.
იგი, ვითარცა მოძღვარი სულთა, მისდაძი რწმუნებულთა, თანამ-
დებარს, სწავლისა მებრ მოციქულისა: თანა ადგეს უამითი
უუამოდ (*), ესე იგი დროიანად და უდროოდ; თანამდებარს

(*) ტიმ. თ. 4, მ. 1—2.

ყოველს შემთხვევაში ახწავლიდეს თვისა მრევლთა ყოველსა კეთილსა, ჩააგონებდეს მათ კაცობრივსა დანიშნულობასა მათსა, სწურთუნდეს და განამტკიცებდეს მათ ჭეშმარიტებათა შინა ხარწმუნოებისასა და სწავლათა კეთილმსახურებისათა. იგი, ვითარცა მზრუნველი მამა თვისსა სამწესოდას, ვაღდებულა თანაუძღოდეს თუთრეულსა მათგანსა; ვაღდებულა მღვიძარებდეს მათსა ხასუღიერო ზნეობითსა ცხოვრებისა ზედა. ერთის სიტყვით, მწყემსი ეკკლესიისა ყოველთს და ყოველგან უნდა განაცხადებდეს თავსა თვისსა არა-თუ ოდენ ხაზოგადო მოძღურად, ესე იგი მხოლოდ ეკკლესიაში მქადაგებულად, არამედ მოძღურად კერძოობითად, თუთრეულის მრევლისათვის საკუთრივ.

თუ ესრე არა, მამ რა არის მოძღურა, რაკი ის ამ წოდებასთან არ შეაკრთებს სამღვილსა მოძღურულსა წოდებასა? — მოთხრობა მოციქულთა საქმეთა ცხადად გვაჩვენებს, თუ ვითარ აღასრულებდნენ ზირველნი მხოფლიურნი მოძღურანი თვისსა მოძღურულსა თანამდებობასა; მათ არ იცოდნენ არც ადგილი, არც დრო სწურთუნისათვის მოწმუნეთა. ქადაგება მათი ითქმოდა არა ოდენ ტაძართა და შესაკრებელთა შინა, სადაცა ჩვეულებრივ შეკრებოდა მრავალი ერი: ქადაგება მათი შეიძლებოდა გაეგონათ თუთრეულსა ხასლსა შინა მოწმუნისასა, ახვარეთა ზედა (მოედანთა), უბნებთა და ყველგან, ყველგან, სადაცა იზოგებოდა გინა ერთი კაცი, მეძიებელი დარბიებისა. ჩვენდა საკვირველებად, მოციქულნი ახწავლიდნენ და იმოწათებდნენ ხალხსა თუთ საზრობილეთაცა შინა, სადა იგინი შეთხუღაქმნებოდნენ წარმართთაგან, და საკრველთაცა შინა, რომელთა იგინი ითმენდნენ გამოცხადებულისა და საყოველთაო სწურთუნისათვის ერისა ხარწმუნოებასა და სიყვარულსა შინა. სამღვილია, რომ მოციქულთა ცხადად ესმოდათ ძალადი მნიშვნელობა თვისსა მოძღურულისა სამსახურისა. ამისათვის იმათმან ცხოვრებამან და მო-

ქმედებას გამოაშკენიერა ის აზრი მოძღვრულისა სამსახურისა, რომელიცა უნდა სძვრიდეს მწუკმსსა ეკკლესიისა ადგილსა ზედა მისისა მადლისა წოდებისასა. მოციქულნი აზიან ყოველთა მწუკმთათჳს ეკკლესიისათა მაგალითნი, თუ ვითარ აღასრულონ მათ ძნელი მოვალეობა თჳსი. მწუკმი ეკკლესიისა უნდა იყოს თავის დროების მოციქულად, ის უნდა ფშვინვიდეს იმ ჭყართა და ვიდოდეს იმ კვალზად, როგორც ისინი მიმოიქცეოდნენ.

სწორედ ასრე იქმოდნენ მოციქულთა მოძვეენი მწუკმნი ეკკლესიისანი. წმიდისა იოანე რქობიერისათჳს, ნიკოლოზ სასწაულთმოქმედისა და სხუათათჳს ეკკლესიური ქადაგება იყო თითქმის უმნიშვნელო საქმე. იგინი აზროდეს არ საზღვრიდნენ თჳსსა მოძღვრულსა თანამდებობასა იმითა, რომ ხანდისხან წარმოეთქუათ ეკკლესიაში, წინაშე საზოგადოებისა შეურილობისა, ქადაგება, გინა სხუა რადმე ამავე გუჯარისა სწავლა.

იმათ ესმოდათ თავიანთი ვალა შესახებ თჳსისა სამწესოდას, და, როგორც ესმოდათ, ნამდვილათაც აღსრულებდნენ თავიანთ მწუკმურსა ვალსა. შემოხსენებულთა მწუკმთა ეკკლესიისათა, აგრეთვე ბევრთაცა სხუათა, იმათ შემდეგ, იცოდნენ ყოველის კაცისა ფსნობითი მდგომარეობა, იცოდნენ, ამისგამო, თუ რომელს რა გზით მოეკლებოდა, რომ შთაეგრებინათ რადმე; უწყოდნენ ქვრივნი და ობოლნი; იმათ არ დაეფარებოდნენ სასოწარკვეთილნი ცოდვილნი; სნეულნი და დაკრძომილნი იყვნენ იმათთჳს ზიარკელნი მეგობარნი, რომელთაცა ნივთიერს შემწეობასთან იგინი მიანიჭებდნენ სულიერსაცა კურნებასსა. — მოკლედ ვსთქუათ: იგინი ეკიდებოდნენ თჳსთა მრევლთა იმ სახით, როგორც უკლის და დასტროფიანებს მოხიყვარულე მამა თჳსთა შეილებთა. ახლა ჩუენ ვიკითხავთ: ეს მწუკმნი საიღვან შეიტყობდნენ ყოველსა გარემოებასა თათოყულისა მრევლისასა, თუ იგინი, თჳნიერ ეკკლესიურისა ქადაგებისა,

ან დასჯადვდნენ თავიანთ მრეკლთა უკელას განსაკუთრებით, თუ იგინი ყუწს ან უგდებდნენ იმათ სულიერს ზნეობითს ცხოვრებასა, უკეთუ იგინი ან განუყოფდნენ თვხსა მრეკლსა სინარულსაცა და მწუნარებასაცა მისსა, ან თუ იგინი უამითი უყამოდ ან კდგნენ თავსა თვხთა მრეკლთა? — ცხადია, რომ ეს მწუემსნი ეკვლესიისანი დაუცხრომელად იღვიძებდნენ სამწესობა ზედა, ახწავლიდნენ, მოძღუროდნენ, შთააგონებდნენ, სთხოვდნენ, ნუგეშსა სტემდენ, სჯიდნენ ყოველსა სულსა, რომელსაცა იგინი მწესიდნენ. მოქმედებდნენ რა ამ სახედ, ესე ღირსნი სრულისა მიბადვისა მწუემსნი ეკვლესიისანი განათუ რაცხდნენ რადმე ამ გუჳართა მოძღუროულთა თვხთა შრომათა, განათუ მიახნდათ რადმე, ან იქებდნენ თავიანთ თავსა, რომ ამ გუჳარად აღასრულებდნენ თვხსა ძნელსა ვალსა? არა; იგინი არამც თუ არად რაცხდნენ თვხთა შრომათა, არამედ ყოველთვს ილაცვიდნენ ღუთისადმი, რომ მას თვთონ შეესრულებინა დანაკლისი იმათ სამსახურში. იგინი შრომათა შინა თვხთა ხედავდნენ, მსგავსად მოციქულთა, თვხსა მიუცილებელსა ვალსა. ამით ნამდვილად ემსგავსებოდნენ იგინი თვთ წმიდათა მოციქულთა. აწა რას იტყვის ამ საგანზედ მოციქული ჰაკლე: ვასარებ თუ, არა არს ჩემდა სიქადულ, რამეთუ უნებელი ზედა მამს მე; და ვაღ არს ჩემდა არა თუ ვასარებდე. (*)

ამ გუჳარი მოძღუროული მწრუნველობა საჭირო იყო არა მხოლოდ ძველს დროებაში, არამედ ესლანდელს დროს უფრო ესაჭიროება ესე. უკეთუ ძველნი ქრისტიანენი, რომელთა შორის სული, ანუ ძალი სარწმუნოებისა და კეთილმსახურებისა უდიდესი იყო, ჭმანც კიდევ ის ქრისტიანენი საჭიროებდნენ კერძობითსა გარდაცემასა თვთოულისადმი საკუთრივ სარწმუნოების საჭიროებათა:

(*) 1. კორ. თ. 9., მ. 17:

რად ათქმის აწინდელთა ქრისტიანეთათჳს, რომელთა შორის უმეტესსა ნაწილსა არ ეხმით თჳსი დანიშნულობა, ანუ თუმაჲ კი ზოგს მათგანს ეხმის, გარნა, რა არ არიან განმტკიცებულნი საგანთა შინა ქრისტიანობისათა, ყოველს უამს მზადარიან, რომ შეუდგნენ ქრისტეს წინააღმდეგთა ცრუმოდუარათა, რომელნიცა, ჩუწნდა სამწუხაროდ, დიდათ არიან განკრცელებულნი და ვრცელდებიან ყოველგან; ეს ცრუმოდუარნი უმეტესად სძლევენ მდაბალსა ხალხსა, მეტადრე იმ გუარსა, რომელმან პირველის წერაც არ იცის რიგიანად ზ რომელიც, მამსხადაძე, ვერასოდეს ვერ მიუგებს ზახუსსა უკანასკნელს კითხვასაცა სარწმუნოებაზედ. ახლა ვითუქროთ, ამის მსედველმა მღუდელმან არ უნდა იზრუნოს თჳსთა მრეკლთათჳს? არ უნდა სწავლიდეს თითო თითოს, რომ არცა ერთი მათგანი არა წარწყმიდოს? რას უძველის მღუდელსა, ამ საქმეში, მხოლოდ ეკლესიური ქადაგება, თუ იგი წარმოხთქუამს ამ ქადაგებებს იმ ჭარბით, რომ ჩააგონოს რაძე თჳსთა მრეკლთა, რომელნიც თჳსის უსწავლელობით და სარწმუნოების ცნობაში სიბრძავით „ხარის ქედსა და სანთლის სინათლესა ფიცულობენ“ (*)? შესაძლებელია, რომ მღუდელმა წარმოხთქუას ეკლესიაში ქადაგება ყოველს კვირასა და დღესასწაულს დღეში, ამასთან ისეც შესაძლებელია, რომ მრეკლნი, თავის მხრით, ყოველს კვირას და უქმეს დღეში დადიან ეკლესიაში, სასოებით ღოცულობენ და ყურადღებით ისმენენ სწავლასა მქადაგებელის მღუდლისასა; გარნა შეგვიძლიან ვიმედოვნებდეთ, რომ მრეკლთა სრულიად მიიღეს გარდმოცემული მათდამი სწავლა ქადაგებისა, რომ ეს სწავლა მტკიცედ ჩაენერგათ გონებაში? შეგვიძლიან

(*) ჩუწნ ვწერთ საქარველოს ყველა მდაბიო ხალხზედ, რომელთაც, ამისაგარდა, სხუა უფრო ძლიერი ნაკლულებანება აქუთ სარწმუნოების საქმეში, თუ დიერთი შეგვაძლებინებს, იმ ნაკლულებანებებზედაც დაგწერთ რასძე.

დავრწმუნდეთ, რომ ამ გუარს ქადაგება საკმაოდ არის მრეკლთაღმთავს მათს მრავალგუარს საჭიროებაში? — არ მოკვლით, რომ ერთმა მღუდელმაც მოსტეს ამ კითხვას დამტკიცებითი პასუხი. ამისთვის რომ ყოველი ამ გუარს ქადაგება გამოიღტვიან თავიდან თითქმის იმ წუთშივე, როდესაც მრეკლნი გახდგმენ ფესსა ეკკლესიისაგან. ყოველი აზრები, მხურვალედ წარმოთქმულნი სულიერის მწყემსისაგან და ყურადღებით მოსმენილნი მრეკლთაგან, დაიფანტებიან იქვე, სადაც ამ გუარს ქადაგების მომსმენთა შეესებთან ღელვანი წუთის ცხოვრებისანი, და დასკვლბენ ყოველთა გრძნობათა მათთა!.. იქმნება მქადაგებელმა ჰსწავლნა მრეკლნი, რომ სიმთვრალეს მოშორდნენ და იწუნ ამიერიდგან კანონიერი და მუდრო ცხოვრება; მაგრამ რას ვხედავთ? — ვინაც კი ქვეკრში პატარა ღვინო ეგულება, მაშინვე მივა, ახდის და გარე შემოისხამს მეგობრებსა და ჯამს-ჯამ-ზედ სტლის. მართალია, არც ეკკლესიური ქადაგება არის ძალინუხარებლო, თუ სშირად და რიგზედ ითქუა, მაგრამ მაინც რა საზრებლობაა? მრეკლნი მსოფლოდ შეიგნებენ რომელთამე საზოგადოთა კანონთა და დადებულებათა საწმუნოებისათა; იტყობენ ერთის მხრით თვისსა დანიშნულობასა; მაგრამ შეუძლიანთ იმათ, თვნიერ განსაკუთრებულისა ხელთაძღუანელობისა, მოისძარონ ეკკლესიაში გაგონილი და ნასწავლი საქმით — ცხოვრებაში, რომელი არის საკესსხუა და სხუა ფერის ბოროტებითა? შეუძლიანთ, რომ იმოქმედონ იმათ თანახმად მიღებულთა მათძიერ საწმუნოების ჭეშმარიტებათა, თუ არა ვინ მისცა მათ იმაში შემწეობა? — რასაკვირველია არ შეუძლიანთ: მაშასადამე მღუდელს ვალი აქუხ, რომ შემწეობა მისცეს თავის მრეკლთა ამ საქმეში. — მას აქუხ ვალი ნამდვილის საქმით სწავლიდეს და ხელთაძღუანელობდეს თვთოეულსა სამწყსოთაგანსა. თუ ესე არა მსოფლოდ ეკკლესიურის ქადაგებით, რაც ვინდა სშირად ითქმოდეს იგი, ვერაოდეს ვერ მიიღებს მღუდელი მოხალღელს

საყოფსა, ვითომ რომ მრევლთა თავად, იმის კერძობით შეუწევ-
ნელად, ისარგებლონ და საქმით ისძარონ ეკკლესიაში სასწავლი წე-
სი და კანონი.

ამის გამო მწუემსი ეკკლესიისა, მოძღუროდეს რა თჳსსა მრევლ-
სა ეკკლესიაში, არ უნდა ივიწებდეს, რომ ამ გუარის მოძღურობით
ბევრს სარგებლობას ვერ მისცემს თავის მსმენელებს; ვერ მოიყვანს
იმათ ცნობასედ, თუ როგორ უნდა მოიქცნენ ჭეშმარიტს ქრისტი-
ანობრივს ცხოვრებაში. — ეკკლესიაში წარმონათქმისი ქადაგება უძა-
ლო საშუალობასა, რომ მრევლთა მტკიცედ ჩაინერგონ ის სწავლა
და ჭეშმარიტება, რომლის მიღებას და აღსრულებასაც მიუწერს
იმათ მქადაგებელი. მწუემსს ამკვს ვალი, რომ მოძღუროდეს მრევლ-
თა უღრმეთ და უადგილოდ — ხადაც შემთხვევა მიეტეს; ამასთან ის
არ უნდა ეძებდეს მრთელსა შეკრებილებსა; ერთი კაციც რომ იზო-
ვონ, იმასთანაც უნდა იუბნონ და ასწავლონ რამე. ძღუდედმან, ამ
შემთხვევაში, უნდა მოიგონონ წმიდა მოციქული ჰაკლე, რომელსაც
შეგვიძლიან დაკარქმათ მამა მოწმუნეთა, რა რომ ეს მოციქული
სწორედ მამობრივის სიყვარულით და თავგაწირულობით უკლიდა
და იღვაწდა მოწმუნეთათჳს. მისნი მრავალსახობითნი ზრუნვანი,
შეერთებულნი დიდთა და მნელთა შრომათათანა, მისნი ცრემლნი,
წარმთხეულნი წინაშე სულიერთა შვილთა და მოწაიეთა მისთა,
ჯერადიანი მარადის მოაგონებდნენ ძღუდელსა მისსა მწუემსურსა ვალ-
დებულებასა! ძღუდელს ვალი აქმს ასხრედეს თჳთ სიტყვანიცა ამა წმი-
დისა მოციქულისა, რომელნი მიუწერა მან ძღუდელთა მისგან და-
დგინებულისა ეკკლესიისა ეფესონ შინა: იღვიძებდით (სამწუესო-
სა ზედა) და მოისხენენით, რამეთუ სამსა წელსა და-
მით და დღით არა დაკცხრებოდით ცრემლით სწავლასა
ქადაგადადისა თქუწნისსა (1). ამას ამცნებდა მოციქუ-

(1). საქმე მოც. თ. 20, მ. 31.

ლი ძღუდელთა ეოკსელთა მინთვს, რათა იგინი განკერძაღვს და უდევნელობისაგან და გაემსნეკებისა სამწყობსა ზედა, რომელი აქუნდათ მინდობილი სულითაგან წმიდისა, და იყო მოგებული, ანუ მოხეიდული სისხლითა იესო ქრისტესითა (2). მოციქული გრძნობდა საჭიროდ, რომ ძღუდელთა ციხის მსგავსად, დღე და ღამე ეღვაწათ თვითა ძრეველთათვს, სათითაოდ ყველანთვს, რათა ძრეველი ამ გზით განრინებულად იყოს მგელთაგან მძიმეთა, რომელნი აღადრნენ მიტაცებად სამწყობსა (3). ძღუდელი მოიგონებს რა ამას ყოველსა, ვაღდებული არის, ბრძანებისა მეზრ თვთ ამავ მოციქულისა: მოხსამაკხემდა იუდეონით, ვითარცა მე ქრისტესა, — ვაღდებული არის, რომ ბაძვიდეს ამ მოციქულსა, და თვსსა მწყემსურსა ვაღსა არა საზღურადეს მსოფლად ეკვლისაში საზოგადოდ წარმონათქვამის ქადაგებითა, გინა რომელითა მე ამავ გუარისა სწავლიათა; ამას ვაღიძევს, რომ სწავლიდეს განაღვაგანდსა, თითო-თითო კერძობითად; — მამსადაძვე ძღუდელსა, ვითარცა მწყემსსა ეკვლისაისასა, არ შეუძლიან იკმაყოფილონ ერთითა რდენ ეკვლისიურითა ქადაგებითა, რათა განწყურთნას ძრეველი თვსნი ჭეშმარიტებათა შინა საწმუნეობისა და კეთილმსახურებისათა.

დაეკსანდრე არდაზისი.

(2). საქმე მოც. თ. 20, მ. 28.

(3). მუნგა — მ. 29.

„ძველი აღთქმის საღმრთო ისტორია“ — შედგენილი
რუსულად მაღისტრის მღუდლის ა. რუდაკოვი-
საგან, ხოლო ქართულად თარგმნილი დეკ. გ. ცამ-
ციევის-ძიერ. ტფილისი. 1865 წელსა.

საღმრთო წერილში სწერია, რომ ყველას თავისი ღმრ აქუ-
სო. ეს წერილის ჭარბი ქართულად სალხს ასე აქუს გამოხატული:
„ღმრნი მეფობენ,,. მართლაც რომ ღმრნი მეფობენ. ღმრების
მოუთხოვნად ქუჭყანად არა კეთდება რა. ამის დამტკიცება
ძნელი არ არის. უეჭველია, რომ აქამდე წიგნები და ყურნალები
ქართულს ენად არ იყენენ ამისათვის, რომ საზოგადოებაში იმა-
დად მოთხოვნილება არ იყო. მაშასადამე, ესლს თუ მრავლდება
წიგნებიც და ყურნალებიც, ეს ამისთვის, რომ მათში საჭიროებს
ჩუჭნი ქართულად. უეჭველია, რომ რამდენიც ღმრება გადის, იმ-
დენი ფასდება ჩუჭნიდან განათლება, და ამასთანავე ქართულად
სურს უიძინოთ არ დაკრხოთ ჩუჭნი ქართულად: განგნათლდეთ
ქართულს ენადაც და სხუა ვეროზულ ენებდაც. ამის ჭარბს
მიხედნენ მრავალნი ქართულთაგანნი განათლებულნი და დაიწყეს, —
სახულიერო წოდებისამ — თავის წოდებაში, და საერომ — საერომში, —
საღმრთის შეწევნა ამ შემთხვევაში. ახა რა რიგათ? რასაკვირველია,
წიგნების და ყურნალების გამოცემით, რომელნიც საღმრთო განმან-
თლებელი ჭარბების გამტანნი ორგანონი არიან. ამ უგანახეულ

დროებაში ჩუქნშიაც იწევს წიგნების მრავლებას ზოგმა თარგმნით, ზოგმა შეთხზვით, რომ ამ რიგად განამრავლონ ხალხში საკითხავი და საჭირო წიგნები. ამ წიგნებში, რასაკვირველია, კარგებიც არიან და ცუდებიც. მაგრამ ჩუქნ უკვლას ამ წიგნებსედ არ ვილაშაქვებთ. ჩუქნ გვსურს შევესოთ კრიტიკულად მარტო „ძველი აღთქმის ისტორიას“, ქართულს ენაზე გადმოთარგმნილს მ. დეკანოზის გ. ცამციკვიანიერ.

მაგრამ ვიდრეძლი ისტორიის განსილვას შეუდგებოდე, მე მსურს რამდენიმე სიტყუა ვსთქუა იმაზედ, თუ ვითარ საჭიროებდა აქამდისინ ჩუქნი სასულიერო წოდება საღმრთო ისტორიაში, რომ ამით უფრო კარგად დაინახონ მკითხველმა საჭიროება ქართულს ენაზედ კარგის ენით ნათარგმნის ანუ შედგენილის საღმრთო ისტორიისა.

ნამდვილია, რომ ჩუქნში, უმეტეს ნაწილად დიდ ხნობამდე მღუდლად უსწავლელნი დიახოქები უგზემენოდ ეკურთხებოდნენ ხოლმე, რადგანაც ჯერ კურსოვნიკები ცოტანი ანუ სრულებით არ იუჟნენ. მაგრამ როდესაც კი კურსოვნიკები გამრავლდნენ, ამისაგამო ხოფლის უსწავლელ დიახოქებს მღუდელობის მიღება სასულიერო მთავრობამ გაუძნელა. მან მოახდინა განკარგულება, რომ გამორუცდელად არა ვის აღარ მიეღო მათგანს მღუდელობის ხარისხი. ამისაგამო, რადგანაც არც საღმრთო ისტორიისა და არც კატეხიზმისი არაფერი ესმოდათ, და ამავსა ვითხავდნენ ეგზემენიაში, ამით მღუდელობის მიღება ძლიერ გაუჭირდათ. ამის შემდეგ უკვლას, ვინაც სურდა მათგანს მღუდლობა, ჯერ უნდა ესწავლას საღმრთო ისტორიას ძველისა და ახლისა აღთქმისა და კატეხისმო, ჳ მერე მღუდლობა ეთხოვნა. აი ამ მიზევისაგამო რადგანაც ქართულს ენაზედ საღმრთო ისტორიას და კატეხისმო არ იმეკებოდა, უძიხოთაც ღარბინი და საწყალნი დიახოქები ჩამოდიოდნენ ქალაქში, მის მცოდინარეს აძლევდნენ 15ას მანეთს (ეს იყო ფასი გა-

დაწვევითი სემინარიელებისაგან) და ამ რიგით სწავლობდნენ იმ სავსებებს. მაგრამ ესლად აღებდა, როგორც გაუადვილდათ იმათ ისევე ძღუდელის მიღება; ასე რომ ამ რწველიწადსე წინათ, კვირის სუთაქებს დიახრებს ნახავდით ისტორიის და კატეხისძობს სწავლის მოხურონეს, ესლა კი რწსამ თვეში ერთსაც ვეღარ ნახავთ. განა იმისათვის, რომ საღმრთო ისტორიები გამოვიდნენ ქართულს ენაზედ? მე ამში ეჭვი არა მქებს, რომ ზოგიერთზედ ამას ქართულს მოქმედება..... მაგრამ რაც გინდა იყოს მიზეზი ამის მომდენი, მაინც საჭირო იყო ქართულს ენაზედ კატეხისძობს და საღმრთო ისტორიის კარგი გასავარი ენით გამოცემა. უნდა ვსთქუათ, რომ ეს წიგნები, თუძცა აქამდინაც იუწენ გამოცემულნი, მაგრამ ჩუწნდა საუბედუროდ ძლიერ მძიმე ენითა, და ამასთანავე ისუიდებოდნენ ცეცხლის თვასათ. ისტორიის ენა, გარდა იმისა, რომ ძველებური გაუგონარი ენაა, არის დაწერილი ძლიერ უგანონოდ, ღრამმატიკის წინააღმდეგად. აბა რა იქმნებოდა სომხისგან შედგენილი ანუ გაღმერთარგმნილი ისტორია! მაგრამ როგორც გინდ არაკარგი და ძვირი ყოფილა-იყო, დიახრები იმისთვის მაინც კიდევ არაფერს არ დაზოგავდნენ რღონდ კი ეშონათ გასასუიდი. რასაკვირველია, რომ ათი ანუ რცი ეკსემპლიარი საღმრთო ისტორიისა, რომელნიც კონსტანტინოპოლიდგან იუწენ გამოგზავნილნი ეფენჯიანცის ბიბლიოტეკაში, სრულებით არ ყოფოდა ჩუწნს სასუფიეროს წოდებას. ამ წიგნზედ ისევე უნდა ვსთქუა, რომ იმის ენა დიახრებს სხვის შეუწევნელად არ ესმოდათ. ამისგამო მოქქენდათ ეს ისტორია სემინარიელებთან და იმათ ასხნეინებდნენ.

ზედოთ სხენებულისაგან კარგათ ჭხანს რადენათ საჭიროა, რომ კარგის გასავარი ენით შეთსვილი ანუ გაღმერთარგმნილი წიგნი გამოვიდეს ჩუწნს ენაზედ; მაგრამ ვისაც სურს, რომ რამე გაღმერთარგმნოს, იმან ჟერ რჩივე ენა რიგინათ უნდა ისწავლოს:

პირველად ისა, რომლიდგანაც თარგმნის და მეორედ ისა, რომელ-
ზედაცა თარგმნის; ამასთანავე უნდა ჰქონდეს განწმენდილი გემო
და განათლებული გონება. მთარგმნელი არის თავისუფალი კაცი
სტატიის ამოწმების: რომელიც უნდა, რომელი სტატიაც მოეწონ-
ება — იმას მოჰკიდებს ხელსა და გადმოთარგმნის, იმისათვის რომ
რაც თვითონ წაიკითხა კარგი და მშვენიერი სხუა ენაზედა, სურს რომ
თავის მოუწასხსაც შეატყობინოს იმისი ჭაზრი. აქუს ყოველნი ეს მო-
თხრობნილებანი ანუ პირობანი მ. დეკანოზს ცამციკება? ანუ უფრო
უკეთესია ვსთქუათ: დაუცავს იმას ეს მოთხრობნილებანი? არცა აქუს
და არც დაუცავს. იმან არ იცის არამც თუ რუსული ენა, არამედ ქა-
რთულიცა; თუძცა იმას ვითარცა მთარგმნელსა, უნდა სცოდნოდს
არბევ ენის თვისება — ქართულისაც და რუსულისაც; მაგრამ ჩუჭნ-
და სამწუხაროდ ის არბევს არის მოკლებული. რუსული ენის მცო-
დინარეს, რასაკვირველია, ჩუჭნ იმას ვეძახით, რომელსაც, ცოტათი
ძანც ეყურება მოხსენებელი ენის თვისება. იმან რომ რუსული ენა
არ იცის, ამაში ეჭვი არ არის. იმას ისე გადმოთარგმნისა ზოგი-
ერთი რუსული სიტყუა ქართულს ენაზედ, რომ იმ სიტყუას სრუ-
ლებით ის მნიშვნელობა არა აქუს, არც ქართულს ენაზედ და არც
რუსულზედ. მაგალითებრ — 50 გვერდზედ, 14 სტრიქონში, რუსუ-
ლი სიტყუა „слѣдствие“ იმას გადმოთარგმნისა: გადმოციებანი,
როდესაც რომ ამ სტრიქონში სრულებით ეს ჭაზრი არ არის და
არც ეს სიტყუა ნიშნავს გადმოციებას. მეცხრე გვერდზე შენიშვნის
პირველს სტრიქონში, სიტყუას „заклучаютъ“ ის თარგმნის და-
ახლოებენ, რომელიც რუსულს ენაზედ გადითარგმნების სიტ-
ყით: приоканчиваютъ. შენიშვნის მე 2 გვერდზედ მე 5 სტრი-
ქონში რუსულს სიტყუას: „Творецъ“ კიდე თარგმნის სიტყვით:
„მოქმედი“ ამ გვერდზედვე მეცამეტე სტრიქონში სიტყვებს, „не-
вольнo поражаемся,“ ის თარგმნის: „უნებლიეთ მოვსწყდებით.“

ისტორიის ჰიროკელს გვერდზედ კიდე მე 50 სტრიქონში სიტყუა „устройство“ იმას გადაუთარგმნია, სიტყვით „დაძველება“, რადესაც რომ ეს სიტყუა უნდა გადმოთარგმნილიყო ამ სიტყვით: მომართულობა ანუ გარეგება. მე 16 გვერდზედ კიდე მე 17 სტრიქონიდან ოცდაახუთ სტრიქონამდე აი იმას რეგორ გადაუთარგმნია. „შემდგომ შესვლისა შვიდის დღისა ნოქსსა კიდობანსსა შინა, ოცდაშვიდსა დღესა მეორე შემოდგომის თვისსა (ჰიროკელსა ნოემბერსა) სამიათსა ორას ორმოცდა ექუსა წელსა კიდრე შობამდე ქრისტესსა, და შემდგომ ორიათას ორასსამოცდა ორსა წელსა შექმნიდგან სოფლისსა, გარდამოვიდა ძლიერი (ასეა დაბეჭდილი) წვიმა დადიოდა მოუწყვეტელად განმავალბასსა შინა ორმოცდისა დღისსა...“ ყველანი დამეთანხმებთან, რომ ამისთანა თარგმნით მოთარგმნელისაგან საღმრთო წერილის ჭაზრი არის გარყვნილი, რუსულის და ქართულის ენის უცოდინრობისაგამო. ყველამ ვიცით, რომ წარღვნის წვიმამ იდინა ორმოცსა დღესა. ისტორიაშიაც ასე სწერია; მაგრამ მე ძლიერ მიკვირს მ. დ. ცამციკეს რათ გადამოუთარგმნია ისე, რომ იმის სიტყვებით: „ოცდაშვიდსა დღესა მეორე შემოდგომის თვისსა, გადმოვიდა ძლიერი წვიმა და დიოდა მოუწყვეტელად განმავალბასსა შინა ორმოცდისა დღისა, ისიც გამოდის, რომ ვითომც ორმოცსა დღესა იწვიდა, და ისიც — რომ ოცდაშვიდსა დღესა. აქ წინააღმდეგობასა, მაგრამ რას უნდა მივაწეროთ ეს ასეთი წინააღმდეგობა, უაზრობა და უგრამატიკობა? განა იმასა, რომ მან, მართლაც, არც რუსული იცის და არც ქართული?... სხუაფორივ არ შეიძლება ვიფიქროთ, ამისათვის რომ ამ სიტყუებით მტკიცდება ეს ჭაზრი. იმას რომ რუსული ენა ჭეოდნოდა სიტყუას „მეორეს“ არ მიუწერდა „შემოდგომასა. „სიტყუა,, მეორე,, ეკუთვნის თუქსა და არა შემოდგომასა. მაშასადამე სიტყუები: **ВЪ 27-й ДЕНЬ** **ВТОРАГО** **ОСЕННЯГО** **МѢСЯЦА...** **ПОЛИЛСЯ** **СИЛЬНЫЙ** **ДОЖДЬ** — და სხვ.,

სხე უნდა გადმოეთარგმნა: მე 27-სა დღესა შემოდგომის მეორე თვისსა გარდამოვიდა ძლიერი წვიმა და სხუნანი, და არა ესე: ოცდა-შვიდსა დღესა მეორე შემოდგომის თვისსა გარდამოვიდა ძლიერი წვიმა და სხე. — ამას რომ თარგმნიდა მ. დეკანოზი ცამციევი, რატომ ცოცხათი მაინც არ დააკვირდა თავის სიტყვებსა და არა ჭკითხს თავსა თვსსა: „რომელია ეს მეორე, შემოდგომის თვე, ანუ უფრო უკეთა ვსთქუათ, მეორე შემოდგომა, და ან რას ამბობს ამითი შემადგენელი ისტორიისა. თორემ ესლა მრავალნი იფიქრებენ და იტყვიან: “მთარგმნელმა რა ქნასო, რომ თვითონ რუდაკოვს ასე ჭქონიაო, და რეგორც იმას ჭქონიაო, ისე კიდევ დეკ. ცამციევს გადმოეთარგმნიაო, და ამ გუარათ ამ თქუენ შეცდომილებას იმას გადააბრალებენ. ვითარცა მთარგმნელსა, იმას რამდენჯერმე უნდა წაკითხს ის წიგნი, რომლისა სურდა გადმოეთარგმნა, და მეორე ისე შესდგომოდა საქმეს. ამასთანავე ძლიერ კარგათ უნდა სცოდნოდან, რომ ყველა ენას თავისი გრამატიკა აქუეს, ეს ამისათვის, რომ თარგმნაში ეს კანონი ყველას წინ უნდა უძლოდეს. მაგალითებრ, რუსული ენა ითხოვს, რომ ქვემდებარე ყოველთვის ჭაზრის დასაბამში იყოს დასმული, ქართულს კი სხუა თვისება აქუეს; ასე რომ რუსულიდგან ქართულს ენაზედ პირდაპირ თარგმნა სიტყვების კანსტრუქციის გამოუცვლელად სრულებით არ შეიძლება. თუ არა და თქუენ დალოცვილებო! აგიღიათ რუსულს ენაზედ დაწერილი ისტორიისა, გადაგიშლიათ წინ სტოლზედ და შედგომილხართ იმის თარგმნას სიტუა სიტუვით, რუსული სიტყვების კანსტრუქციისათვის და ბრუნვისათვის მიხედვით, ასე რომ რა ადგილსაც და რა ბრუნვასაც სიტუა მჯდარა რუსულს ენაზედ, ისე კიდევ ქართულად გადმოგიტანიათ; მაგრამ ამას ჩვენ ისევ თავი დავანებოთ და მოვიყვანოთ ერთი ორიოდ კიდევ დამტკიცება. მე 23-სა გვერდზედ 21 სტრიქონში სიტყვებს: „въ близи Финикии, произво-

дившей всемирную торговлю,, ის თარგმნის: „მასლახლიკ ფი-
ნიკიისა, წარმოებულთა ყოველ მსოფლიო საგაჭროთა,, რა ჭაწრის
ამ სიტყვებში, მე სწულებით არ მესმის. ვგონებ აგრეთვე მთარ-
გმნელსაცა. 24-თ, გვერდზედ კიდე სიტყვები: „СЛѢДУЮЩИХЪ ОД-
НА ЗА ДРУГОЮ „იმას გადმოუთარგმნია: „შემდგომთა ერთი მე-
რესა“. ეს სიტყუა რუსულს ენაზედ ჯერ ნიშნავს: შესახვედრსა,
მერე ჩვენებსა, რომ ესენი არიანო, მესამედ—მიმდევნისა. ეს უკა-
ნასკნელა უნდა ეხმარნა იმას თარგმანში, და არა მერე. 104
გვერდზედ მე 11 სტრიქონში ზასექზედ,, კიდე ამბობს: „ესე დღე-
სასწაული აღსრულდებოდა თოთხმეტსა დღესა,,. რას ნიშნენ, მს-
ძაო დეკანოზო, ეს სიტყვები? 2 ჭაწრი არის ამ თქუწნ მიერ
გადმოთარგმნილ სიტყვებში? მე თქუენი სიტყვები ასე მესმის, ვი-
თამც თოთხმეტ დღეს განგრძელებოდა ეს დღესასწაულიო, და
თქუენი სიტყვების ჭაწრიც ვგონებ ეს არის. მართალია, არის ისე-
თი ჭაწრები, რომ ამ გვარათ გამოინატება სოლმე, მაგრამ ისინი
გამოჩინებს შეადგენენ კანონიდგან და ისმარებთან „დღის“ დაუ-
მატებლათ. და თუ „დღეს“ ისმარებენ ამ შემთხვევაში, მაშინ
უთუოთ: „მე“ უნდა მოუმატონ, თორემ ქართული ენა არ ითვრებს
ამ გუარ გამოინატულებსა. მაგალ. იტყვიან სოლმე: თოთხმეტს
წავიდა, ამათათუს თოთხმეტს მივეცი, რც-და-აოჩს მოვიდა, და არა
თოთხმეტ დღეს წავიდა და სხვ. მაგრამ მაინც და მაინც თუ არ
დაიჯერებს მ. დეკანოზი, რომ ცუდათ გადმოუთარგმნია, მე მაინც
ურჩევ, რომ ყოველთუს მოერიდოს რა ჭაწრის განმოსტულებ-
სა და ისეთ სჯემს მოჭკიდოს ხელი, რომელიც უფრო შეუძლიან.

იმ მიზეზისაგამო, რომ ყველა ენას თავისი გონსტრუქცია
აქუხს, მამ. დეკან. ისე დაუძახინჯების ქართული ენა და რუდაკოვის
ისტორია, რომ წაიკითხეთ სწორეთ იფიქრებთ, რომ ქართველის
გადათარგმნილი არ არისო. ამასთანავე ეს ისტორია ქართულიდგან

ისევე რუსულს ენაზედ რომ გადათარგმნათ, უთუოდ რუდაკოვის შედგენილს აღარ დაემსგავსება, ისე შეუცვლია ქართულს ენაზედ მთარგმნელსა. სიტყვები ისე რიგზედ გადათარგმნია იმ დალაცვილს რუსული ენითგან ქართულ ენაზედ, რომ არც ერთგან არა არის სიტყუა არც წინაგადასმული, არც უკან. ეს ისე ცხადია, რომ თითქმის დამტკიცებაც არ იყო საჭირო; მაგრამ რადგანაც ვიცით, რომ ამაზედ უთუოდ დამტკიცებას მოგვითხოვენ, ამისათვის ჩუქნ ვეცდებით მკითხველს ესეც ვახვენათ მაგალითებრ. რა ქართულია მაგალითებრ ეს ფრაზები:,, მოქმედის სიტყვით შეიქმნა (შენიშვნის 2 გვერდზე), უნებლიეთ მოვსწოდებით მისის ყოვლის შემძლებელბითა (აქვე), გამოიღო ქვეყანამან პირუტყვი, ქვეწარმავალნი და მხეცნი ქვეყანისანი, აღვსებულ სუნელითა კეთილსუნელით ყვავილთათა, სპეკალ სამოთხისა აღმოხცენდნენ (произрастали) უცხონი (необыкновенныя) ორნი სენი, სიმშურნე, სმა ესე გამოდიოდა გველისაგან, თვალნი გარდამავალთა სამდვილ აღესილათ, სიტყუასი ესე დაახლოებენ ესრეთსა ჳასრსა, მის მიერ შევარდა იგი ღუთისა წყევასა, მცაღინეობდა მიწის მოქმედებასა, საკვეთი პირის სასისა მისისა შეიშალნეს, ისილა ესრეთი უნასელობა, ბუნებით (естественно) ვერ ეძღო სწავლება, გარნა უამსა ოდენ, მიიზიდნენ რა სიმშვენეირითა მათთა ქალწულთა, ყვეს შესვლა მათთასა შეუღვლად, ღუთისა თვს კაცნი დასცხრნენ გონებად აღთქმულისა ცხოვრებისათვს სრულიად დაივიწყეს, დასწყევლა ქაძი, პირითა მისა მისისა ქანაანისათა, ვერ ეძღოთ რა შეგონება ერთსა მორქესა: „აქედგან (ესე იგი ენის აღრევისაგან) გამოვიდნენ სსჴა და სსჴა სალსნი, ითვლებოდა ქვეყანად, მთებრივი, გამოუჩნდა მას ღმერთი, სულის წმინდის მოხვლა დღესასწაულობდა მორმორცესათსა დღესა:“ — მოვისხენებლით ვიდევ, მაგრამ ყველას ჩამოთვლა არ შეიძლება. იმოდენია ისტორიაში შეცდომილება, რომ თითქმის ყველა სტრიქონში და

გვერდზე იპოვით ისეთ სიტყვებსა და იმ გვარს გამოსატყულებსა, რომ სრულებით ქართულს არ ჰგვანდეს, რომელსაც ზემოთ ნიშნულად მოყვანილი სიტყვები და გამესატყუებანი უფრო კარგათ ამტკიცებენ.

მაშა დეკანოზის ცამციკის მიერ გადმოთარგმნილი ისტორიის ენა ანამც თუ დიახელებისათვის არის გაუგონარი, ანამცდ იმათთვისაცა, რომელთაც რუსული იცინან. აიღეთ მაგალითებრ ისტორიის ჭრამელ გვერდზედაც გსურდეთ წაიკითხეთ, თუ თქუენ მთელს ჰგონებს გაიგებთ. რა გასაგონარია მაგალითებრ ეს იმის ისტორიის ახსნის თარგმანი: „საკელესიო ისტორიას არს შემდგომითი გადმოცემას წარმოებისა ქვეყანასა ზედა ღუთისა ეკელესიისა და წინათგანსაზღურებისა მის დასაბამითგან სოფლისა ვიდრე აქამოდე...“ რა საუცხოო ენას! უკვლავ თითქმის ამ გუარია. და ეს მე ძლიერ მაკვირებს, რისათვის მაშა გიორგი ხელიძემ და უ. ხუცხანოვმა, რომელთაც მისმა ძალაღყოფადაუსამღურდელოებსამ ევსევიმ მიანდო ეს ნათარგმნი ისტორიის გასახინჯავათ, მოიწონეს და ნება მისცეს მისი დაბეჭდვისა. (*) ამ მოხსენებულ ნაკლულებსანებანთან ამ

(*) მე—მ. გ. ხელიძეს—მებრძანას მისი მეუფებისაგან, ზოგიერთის ქართულის მწერლობის განსილვის დროს, ესრეთ: „თუ წინააღმდეგი არა იყოს რა სარწმუნოებისა და მთავრობისა, შრომანს ნუ დააბრკოლებთ დასაბეჭდავათ; ლექსთ წყობილობისა, გინა უშვერობისა, ენის სიმძიმისა ანუ უკანონობისათვის თვით ავტორმა მისცეს ზასუსი საზოგადოებასო“, — და ჩუენც ასე მოვიქცეთ ამ ისტორიის განსილვის დროს. ამის ნაკლულებსანება არავის არ უშლის სასარგებლო შრომას, ანამცდ უფრო განაღვიძებს მისდაძი. ვინც კარგათ იცის ენა და საგანი, იშრომოს და იღვაწოს ენისა და სარწმუნოებისათვის. წინააღმდეგს შემთხვევაში — „სულ არაარაობას ცალი უღელი ხარი სჯობს“, ქართული ანდაზისამებრ. სამკალი ივრიად არს, ხოლო მუშახი მცირედ!..

რ. ე. დ.

ისტორიას აქვს ნაკლულებანი კიდევ ბეჭედაში. ამში ძლიერ ბევრის კარეკტურის შეცდომილებაა, რომელიც შეიძლება არ ყოფილიყო, თუ რომ თვალყური კარგათ ედევნებინათ. ამასთანავე არის დაბეჭდილი ორნაირი ასოებითა, ასე რომ ნახევარი არის დაბეჭდილი ძველებური არ ვარგ ასოებითა: ნახევარი ასლი აკადემიური შრიკტითა, რომელიც ერთი ერთმანეთისაგან ძლიერ განიხვევიან. ამ გუარად აჭრელებული ისტორიის შრიკტი და ამასთანავე მისი ბარბაროსული ენა ძლიერ ცუდათ მოქმედებს კაცზედ და ართმებს სურვილს მის ბოლომდისინ წაკითხვას. წიგნი არის დაბეჭდილი,, კაკასიის უბრატესის განმგეობის სტამბაში, და ამისგამომე ძლიერ მიკვირს ასრე რათ არის ის დაბეჭდილი. განა მამა დეკანოზმა ცამციევმა ისურვა, რომ ასე დაებეჭდათ? რომ ეს მართალია, მე ამში არ ვეჭვებ. მას რომ არა სურვებოდა, ასრე არ დაბეჭდინებდა და გამოიტანდა იმ ტიზოღრაფიიდგან. უკელა ამ ნაკლულებანებს ისიც რომ დაუმატოთ, რომ შეკვრაში წიგნებისათვის უღების გადამკვრელს ფურცლები აურევია, მაშინ ჩვენი ჭაზრი ამ წიგნის ნაკლულებანებაზედ, ვგონებ ცოტათი მაინც არის, სრული იქმნება. ერთი სიტყვით, ისტორიის გადმოთარგმნელს, მ. დეკანოზს ცამციევს მთარგმნელის როლი ვერ აუსრულებია; მაშასადამე მის ისტორიას ვერ აღასრულებს თავის დანიშნულებასა. პირველად ამისთვის რომ ენა ცუდია, გაუგონარია, მეორედ — უაზროთ არის ნათარგმნი, მესამეთ — ცუდათ არის დაბეჭდილი, მეოთხედ — ვერ ამოუხვევია ჩვენ სასულიერო წოდებისათვის გამოსადეგი ისტორია.

მაშ რაღა უნდა ვისურვოთ ამის შემდეგ მ. დეკანოზის ცამციევისათვის მეორე ნაწილის ასლ აღთქმის ისტორიის გადმოთარგმნაში? ჩვენს გავიგონეთ, რომ ის მეორე ნაწილსაც თარგმნისო. თუ ეს მართალია, მაშ მე წარმატებას ვისურვებ; მაგრამ, იმ პირობით, რომ ამში ისეთი უშვერნი ნაკლულებანები არ იქმნებინ,

როგორც პირველში. თუ არა და სჯობს კალამი სელიდგან სტოლ-
ზე დასტოვან და შეუდგეს ისევე თავისათვის რამე საკეთილად და
სასარგებლო საქმეს. თორემ ამ გვარში მათი შრომა ჩუქნს სასული-
ერო წოდებას და ჩუქნს ენას ზარალის მეტს არათუ არ მოუ-
ტანს სასარგებლოს. პირველს იმიტო, რომ თუთა მანეთს ართმევს
იმაში, მეორეს, რომ მას ძლიერ და უწყალოდ ამხინჯებს. მე ამ
გუჯარათ იმას ამხინჯებს ურჩევ, რომ მებრალვება როგორც ღარიბი
სასულიერო წოდება, აგრეთვე ჩუქნი სამშობლო ენაცა და თუთ მ.
დეკ. ცამციკიცა, რომელიც ასე ამოდ შრომას ეწევა სალიტერატუ-
რო სხვადასხვად.

დომ. ჯანაშვილი.

Икортскій монастырь въ Карталиннѣ.

Tabida consumit ferrum lapidemque vetustas,
Nullaque res majus tempore robur habet.

Ovidius.

Икортскій монастырь, знаменитый древностию своею, находится на южномъ склонѣ горы Орбсали (ორბსალი). Высоту его мѣстности опредѣляютъ въ 3600 футовъ. Онъ отстоитъ отъ Тифлиса, по нынѣшней почтовой дорогѣ въ 88 верстахъ и отъ г. Гори въ 25 верстахъ. Вахуштъ пишетъ объ немъ слѣдующее: „монастырь Икортскій (იკორტის-„თბილისი) великъ, съ куполомъ, изящно строенъ, на живописномъ мѣстѣ. Управляется Архимандритомъ.“ Онъ же въ номенклатурѣ сѣль и деревень населенія Гвердисзири (გვერდისი-ძობი) полагаетъ и деревню Икорта. Она въ маломъ видѣ существуетъ и теперь.

Икорта и мѣстность самаго монастыря извѣстны въ древнихъ актахъ, подъ именемъ *Вирша*. Самое названіе *Вирша* является въ уцѣлѣвшихъ хартіяхъ рода Эристовыхъ еще при царѣ Грузинскомъ Адарнасѣ первомъ, умершемъ въ 639 году (1). Вирша могъ построить эту церковь во имя св. Архангеля въ своемъ помѣстьѣ по примѣру царя же Адарнаса, построившаго церковь во имя св. Креста противъ Мцхеты за р. Арагвою, гдѣ подъ изваянія-

(1) Этотъ древнѣйшій на пергаментѣ актъ находится въ Ларгвскомъ (ლარგის-„თბილისი) св. Θεодорѣ монастырѣ по р. Ксани. Броссетъ перевелъ его на франц. языкъ (Addit. et Esclaire. XXIV à L'nist. del Gé). Жаль, что не изданъ подлинникъ.

ніями Архангеловъ, являются въ надписяхъ имена Адарнаса и сына его Стефаноса, строителей храма. Такимъ образомъ дѣйствительно близко совпадаетъ сказаніе древнихъ хартій съ мнѣніемъ общимъ о постройкѣ храма Икортскаго или св. Архангель въ Виршѣ съ эпохою царствованія въ Византіи или Юстиніана I (527—565) или Юстиніана II (685—695), а въ Грузіи Стефаноса II сына Адарнаса, умершаго въ 663 году. Незначительная разность въ числѣ годовъ, не разрушаетъ истины событія такой отдаленной древности, тѣмъ болѣе, что древнее сказаніе говоритъ не о Виршѣ, лицѣ строителя, а о Виршійскомъ Владѣтелѣ, построившемъ церковь, который могъ быть подъ тѣмъ же именемъ и предшественникомъ указываемаго въ хартіи лица при Адарнасѣ. Императоръ Юстиніанъ, владѣя колоніями Греческими по Черному морю, былъ въ союзѣ съ царями Грузинскими, владыками Кавказа и оберегалъ Грузію отъ вліянія Персовъ и изъ политическихъ и изъ религіозныхъ видовъ. Во всякомъ случаѣ названіе Вирша и Владѣтеля Вирши (ვრშაშა), только указываетъ на Икорскую мѣстность и на его древній храмъ во имя св. Архангель.

Этому же храму принадлежатъ книги, на которыя указываетъ Броссэ (2) и которыя находятся нынѣ въ Ларгвійскомъ по р. Ксани монастырѣ, поотроенкомъ во имя св. Θεодора Тирона:

1) Общая минея или Синаксарій на пергаментѣ въ 4-ю долю листа, съ обозначеніемъ часто на поляхъ книги имени Владѣтеля Вирша или Эристава Виршели.

2) Евангеліе отъ Марка, на пергаментѣ, съ обозначеніемъ на поляхъ книги того же Эристава Виршели.

3) Синаксарій на пергаментѣ, писанный по порученію Эристава Виршели и супруги его Гванцы (გუანცა). Названія эти являются на поляхъ книги.

(2) Броссэ Voyage Archéol. Garr. VI p. 75.

4) Октоихъ (პატრიტიკონი) на пергаментѣ, съ именемъ Виршели.

Это послѣднее имя Виршели, по указанію года приписки къ книгѣ является подъ 88—годомъ хроникона или 1,400 отъ Р. X.

Изъ одной грамоты царя Александра I, данной въ 1441 году пишется: „Мцхетскому храму принадлежитъ въ видѣ Метохіи или подворья Карталинскій монастырь св. Архангелъ въ Виршѣ, со всеми доходами до рѣчки Ціасцкали (ციასკალი-წყალი). Изъ другаго же древняго, именно начала XVII вѣка, документа, уцѣлѣвшаго до нынѣ въ фамиліи Эристовыхъ ксанскихъ видно, что онъ построенъ во времена Юстиніана, Императора Греческаго, Эриставомъ же Ксанскимъ. Указаніе поздняго акта на такую глубокую древность, вѣроятно имѣло основаніемъ какое нибудь глубокой древности преданіе, не одно устное, но изъ обвѣтшавшихъ актовъ почеркнутое.

Что же касается до постройки монастыря Эриставами, то это легко допустить, потому, что званіе Эристава (3),

(3) Названіе *Эристава* или *правителя*, или по переводу съ грузинскаго *главы народа*, соответствуетъ значенію Сатраповъ древней Мидо-Персидской монархіи (около 530 года до Р. X). Киръ, основатель ея имѣлъ такихъ правителей 120, а царь Дарій I сынъ Истаспа (521 до Р. X.) 20. Въ число такихъ Сатрапствъ входили: Колхида, бывшая 17 Сатрапіею и Иверія съ Албаніею, считавшіяся 18 Сатрапіею. Такъ по сказанію Геродота.

У Грековъ названіе Эристава соответствуетъ слову *Энарха*. Подъ этимъ титуломъ, означающимъ буквально Эристава или народнаго начальника, царствовали въ упадавшемъ Іудейскомъ царствѣ Маккавеи. Юлій Кесарь, оставилъ это титуло Гиркану, отцу Ирода, за услуги, оказанныя его родомъ въ Египтѣ Помпею.

Изъ исторіи Груз. видно, что Эриставовъ при царѣ Фарнавозѣ (302—237 до р. X.) было въ Грузіи 8. Время создало въ послѣдствіи до 18, и изъ нихъ уцѣлѣли роды Эристовыхъ подъ фамильными наименованіями: Арагвскихъ, Ксанскихъ, Рачинскихъ въ Имеретіи и Гурійскихъ. Изъ этихъ родовъ объ династіи Эриставовъ Арагвскихъ я уже писалъ (Опис. Душета стр. 35 50, и далѣе. Тиф. 1860). Что касается до Ксанскихъ Эриставовъ, то родъ ихъ, являющіеся въ связи съ Виршіискимъ, (ვირშისელი) Бурсійскимъ (ბურსისელი по актамъ), Квеницловельскимъ и Бибилурскимъ (ბიბილურისელი) требуетъ разбора и опредѣленія по актамъ. тѣмъ болѣе чуждыя имя Эристава Ксанскаго, является въ актахъ, только въ началѣ XVII вѣка.

конечно не Ксанскаго, но Картлійскаго, является въ исторіи Грузинской еще до Р. Х.

Неизвѣстно, на чемъ основался Тимошей Архіепископъ (въ 1755 году), но въ книгѣ своей *путешествіе къ св. мѣстамъ* (4), пишетъ что Торникія, основателя Аѳонскаго Иверскаго монастыря и побѣдителя Склера, возмущившагося въ 975 году противъ Императора Греческаго, полагаютъ бывшимъ изъ фамиліи Эриставовъ Ксанскихъ. Какъ бы то нибыло, но то вѣрно что Эриставъ, или воевода, съ титуломъ Ксанскаго, является въ исторіи первымъ Тесе или Тессей въ 1615 году. Нельзя сомнѣваться и въ томъ, что Эриставы существовали очень давно въ разныхъ частяхъ нераздробленнаго еще царства Грузинскаго и что есть и нынѣ, кромѣ исчезшихъ въ продолженіе вѣковъ Картлійскаго, Шанкійскаго, Саатабегскаго (въ предѣлахъ Турецкой Грузіи) члены дома Эриставовъ Гурійскихъ, Рачинскихъ и проч. Весьма возможно, что самое древнее Эриставство Картлійское, уже раздробленное, уступило мѣсто и Ксанскому, какъ сопредѣльному ему и ближайшему въ числѣ Эриставствъ или воеводствъ царства Грузинскаго.

Не оспоривая древности VI вѣка у монастыря Икортскаго, ни постройки его Эристами, историкъ долженъ остановиться на указаніи одной надписи на стѣнахъ монастыря древними церковными буквами, изъ которой видно что наперть или пристройка создана или обновлена въ 1172 году.

Храмъ опирается на четырехъ столбахъ, изъ коихъ одинъ южный сильно пошатнулся отъ землетрясенія, бывшаго въ концѣ XVIII вѣка. Куполь его есть низкій, снующій, какъ это дѣлалось до XI вѣка во всей Грузіи.

(4) Стр. 34. Книга это на Грузинскомъ языкѣ издана мною съ примѣчаніями моими въ 1852 году по приказанію Свѣтлѣйшаго Князя М. С. Воронцова.

Внѣшняя восточная сторона, вся обложенная камнями, имѣетъ работу рѣзную. Фризы и фестоны украшаютъ длинный и широкій крестъ, между двухъ нишей. Видно, что всѣ прочія стороны храма, были по временамъ обновляемы, и потому не носятъ печати лучшей эпохи искусства церковной архитектуры.

Надписи тахеграфическія, уцѣлѣвшія на-стѣнахъ храма, слѣдующія:

- სადგური ქმნილი ხელთა ჩუხნთა, რომელმან სო-
- ლომონს ასწავე სიბრძნითა ქმნა.
- შენდა მოსავსა კეთილ-განწყმენდილსა არქიპოზ აგება
- ტაძრისა, მეცა უღირსი ბასილი შემიწყალე.
- » Обитель, устроенная руками нашими; научивый
- » Соломона премудрому строенію въ упованіи на тебя
- » добрѣ освященнаго Архиппа,.... строеніе храма...
- » и меня недостойнаго Инока Василія помилуй.

Имя Соломона, строителя перваго Богу храма, извѣстно. Неизвѣстное же многимъ имя Архиппа, объяснить, почему и по какому образцу строень храмъ Икортскій, посвященный св. Архангеламъ.

Св. Архиппъ жилъ въ IV вѣкѣ и подвизался при храмѣ Архистратига Михаила, существовавшемъ въ Хонѣхъ, близъ Іерополя Фригійскаго. Язычники, желая разрушить храмъ, прорыли на оный изърѣки Ликова ровъ. По молитвѣ преподобнаго Архиппа, разсѣлина поглотила воду. Таково сказаніе *житія святыхъ* (5).

Болѣе подробное сказаніе Метафраста объ этомъ храмѣ, образцѣ для Икортскаго, есть слѣдующее:

Во Фригии, въ Хонѣхъ близъ Іерополя, былъ храмъ во имя Архистратига Михаила при источникѣ цѣлебной воды, отъ которой, многіе больные, съ вѣрою почерпали

(5) Acta Sanctor. Sept. VII Surinus 20 Septembr. n. ramu Muneu.

здравіе, какъ нѣкогда отъ купѣли Силоамской. Преданіе говоритъ, что вскорѣ послѣ того, какъ Іоаннъ Богословъ, бывши въ Іераполѣ съ Апостолами: Филиппомъ и Варфоломѣемъ для проповѣди Евангелія предсказалъ, что на этомъ мѣстѣ возсіяетъ благодать Божія и св. Архистратигъ Михаилъ будетъ посѣщать его, поторжесея вода въ пустыни (6) Іерапольской; многіе стали приходить къ этому источнику, даже невѣрныя и всѣ мывшіеся и утолявшіе жажду водою его изцѣлялись отъ недуговъ своихъ. Многіе даже принимали въ немъ святое крещеніе. Въ послѣдствіи при источникѣ этомъ, усердіемъ одного Еллина, дочь котораго разрѣшила языкъ цѣлебною водою, былъ созданъ храмъ во имя Архистратига Михаила. При храмѣ этомъ поселился мужъ нѣкто Архиппъ и прославился въ цѣлой странѣ святостію своею.

Язычники, по ненависти къ Христіанству, уничтожавшіе ложныхъ боговъ, воздвигли гоненіе противъ храма и жившаго при немъ Архиппа. Они рѣшились затопить мѣсто, на которомъ былъ воздвигнутъ храмъ. Св. Архиппъ молился о избавленіи, и въ то время, какъ былъ пущенъ потокъ, чудесно остановился онъ и открывшаяся земля поглощала волны потока. Храмъ спасенъ; чудо исповѣдано и церковь установила празднованіе этого событія 6 сентября.

Вотъ поводъ, по которому созданъ храмъ св. Архангеля въ Икортѣ. Одною сохранившагося въ надписи имени Архиппа достаточно, чтобъ оно указало намъ и потомству начало этого храма въ Грузіи. Свѣдѣніе это тѣмъ болѣе важно, что объ немъ нѣтъ ничего у Грузинскихъ писателей.

Надпись эта находится надъ папертью, которая строена въ XII вѣкѣ. Самый же храмъ къ которому она при-

(6) Исх. XXXV: 6 и 8.

строена, гораздо древнѣе пристройки и потому очень возможно возвестить его древность ко временамъ Юстиніана, строившаго храмы и въ другихъ мѣстахъ Грузіи, имѣвшей Греческія колоніи и укрѣпленія, какъ поберегу Чернаго моря, такъ и въ Шоропанѣ, Сурамѣ, г. Гори (გორა) для торговли по рѣки Куру съ Востокомъ, и въ защиту отъ Персовъ, оснашивавшихъ право владѣнія Кавказомъ и едино-вѣрными Грузинами у Грековъ.

Другая надпись на право отъ входа въ паперть слѣдующая церковными буквами тахеграфическаго же письма:

სამებათ ერთობათ, აღიღებ ორთავე შინა ცხოვრებათა
ეგურდან, სოლომონ და ბეშკენ
. ბჭესა ვარდან ერისთავთ ერისთავი . . . ლოცუა-ყავთ.
ქრონიკონსა ტჳბ.

„Единая троице, прослави въ обѣихъ Царствіяхъ
„ (земномъ и небесномъ) Эгурдана, Соломона и Бешкена...
„ вратъ. Вардана Эристава-Эриставовъ. Въ годъ
„ хроникона 392.—

Имена надписи неизвѣстны исторіи. Неизвѣстно и имя Вардана подъ пышнымъ титуломъ Эристава-Эриставовъ. Извѣстно только то, что титуломъ этимъ пользовались Ксанскіе Эриставы до послѣдняго времени ихъ Θεодолинаго значенія въ области Ксанской. Годъ Хроникона, соотвѣтствующій 1172 году отъ Р. Х. есть періодъ царствованія въ Грузіи Царя Георгія III, извѣстнаго подъ названіемъ блистательнаго.

Третія надпись на лѣво отъ креста подъ фризами на большемъ храмѣ, слѣдующая:

ძელო ცხოვრებისაო, შეიწყალენ სულითა ერისთავთ
ერისთავი.

Древо животворящее помилуй душу Эристава-Эриставовъ. Здѣсь недостаетъ имени Эристава, но продолженіе надписи направо отъ креста есть слѣдующее:

. . . . ვარად, არსენი, ჳ. ბ. ბასილი და თალგანი.

Варадъ, Арсеній.... Василій и Талганій.

Здѣсь буквы Ч. и Б. остаются не объяснимыми. Изъ названій: *Варадъ* есть тоже имя Эристава, а имя *Талганій* и теперь, говорятъ, существуетъ между названіями осетинъ, подвластныхъ донинѣ Эристовымъ.

Съ Западной стороны стѣны, существуетъ вырѣзанный на камнѣ Солнечный кругъ, какъ на внѣшнѣй съ восточной стороны, стѣнѣ Мцхетскаго Собора. На немъ вырѣзаны буквы церковныя ა—ზ т. е. 1 и 7. Неизвѣстно, что скульпторы хотѣли сказать этими числами потомству.

Съ Южной стороны есть слѣдующая надпись, уже гражданскими буквами:

. . . . მე
 როდამ
 . . . ცოლ-ყოფილმან . . . მან
 . . . ერისთავმან იესე ვიგულსმოდგინე
 . . . ლჷთაებისაგან . . . ეს მთავარ ანგელოზისა
 . . . ხელ-ახლად ხელ-ვყავით ვითამც დიმ
 . . . ოთხი სამხრო გავაკეთეთ . . . შიგნით სახლები. . .
 . . . საკრებულო სამრეკლო საძირკუილით გავასრულეთ . . .
 თა ავაშენეთ . . სულისა ჩუჰნისა საოხად, . ძეთა
 ჩუჰნთა სასულიეროდ სადღეგრძელოდ. შეიწირეთ
 წმინდანო მთავარ-ანგელოზნო მეორე ესე მსახურება, მეოხ-
 გუჰყუჰნით დღესა მას დიდსა განკითხვასა. ამასვე ქორო-
 ნიკონსა ტჷა, შაჰნაოზის მეფობასა
 „ Я. Родамъ вел. бывшая супруга.....
 „ Эриставъ Иесе потщился Снаса
 „ Эту св. Архангель. вновь принялся.
 „ четыре боковых свода устроили, внутри помещенія
 „ трапезную и колокольню съ основанія кончили,
 „ построили во спасеніе души нашей, дѣтей на-

„ шихъ духовнѣ въ долгоденствіе. Примите св. Архангелы,
„ второе это служеніе, помози намъ въ день оный великій
„ Суда. Въ этотъ же годъ Хроникона 361
„ въ царствованіе Царя Шахъ-Наоза.“

Родамъ какъ видно и изъ другихъ вѣрныхъ докумен-
товъ, была мать Іессе Эристава. Годъ 361 Хроникона со-
отвѣтствуетъ 1673. Въ это время дѣйствительно царство-
вали въ Грузіи Шахъ Наозъ или Вахтангъ V.

Изъ построекъ древнихъ и новыхъ во кругъ Икорт-
скаго монастыря, ни чего ни остается кромѣ развалинъ,
отъ стѣнъ, окружавшихъ обитель, которыя составляли
вмѣстѣ и укрѣпленіе Эриставовъ, отъ палатъ и помеще-
ній самаго Эристава, настоятеля и службъ монастырскихъ.

Нѣсколько орѣховыхъ деревьевъ (კაკლის ხე), отѣня-
ютъ большую площадь обители, гдѣ нѣкогда располагались
дружины Эристава, сильнаго горами и воинственнымъ на-
селеніемъ горныхъ мѣстъ, ему подвластныхъ.

Изъ исторіи не извѣстно, какъ давно Икортскій мо-
настырь сдѣлался усыпальницею членовъ дома Эриставыхъ.
Извѣстно только то, что здѣсь почиваютъ подъ спудомъ
тѣлеса двухъ святыхъ изъ ихъ рода Элизбара и Шалвы
и Бидзины князя Чолокаева, замученныхъ въ Персіи за
исповѣданіе Христа въ 1661 году.

ОПИШЕМЪ ВКРАТЦѢ ЖИЗНЬ ИХЪ:

Опустошенная Шахъ-Аббасомъ Великимъ Грузія, дол-
жна была признать надъ собою зависимость отъ двора
Персидскаго (7). По отъздѣ царя Кахетинскаго Теймураза
I въ Россію (1656 г.) Кахетіею управлялъ царь Магомета-
нинъ Ростомъ. Персы поселили магометанъ въ христіанскомъ

(7) Къ пониманію начала этой эпохи и послѣдствій ея, я укажу на сочиненіе
мое: Исторической взглядъ на состояніе Грузіи подъ властію царей-Магометанъ.
Тифлисъ, 1849 года.

Грузинскомъ царствѣ, которое привязывало и народъ и царей грузинскихъ къ единовѣрной Россіи. Старость царя Ростома, вѣрнаго если не вѣрѣ, то трону Шаха Персидскаго, подали ему поводъ поставить въ Кахетіи Правителя Магометанина, и *Салимханъ* сдѣлался Ханомъ Кахетіи (1657 г.). Салимханъ и родомъ и вѣрою Персъ, усилилъ Магометанское населеніе въ царствѣ ему врученномъ. Поклонники Ислама вездѣ строили мечети, разпространяли и ободряли проповѣдниковъ корана, гнали и притѣсняли Христіанъ и Пастырей церкви; открыто позорили служителей алтаря и ругались надъ всѣми святынями православнаго народа. Алавердскій Соборъ, — памятникъ первыхъ временъ Христіанства въ Грузіи, обращенъ въ молитвенный домъ для Мусульманъ. Св. храмовая икона его, богатая окладомъ, взята Магометанами и обнажена. Отъ злобнаго правителя — пострадали и всѣ прочіе храмы и святыни Кахетинскаго царства. Имя Христіанскаго Бога, едва славилось въ горахъ Пшавіи, Тушетіи и Хевсуріи — не приступныхъ для враговъ, пишутъ историки. Въ это время управлялъ верхнею горною Кахетіею — Правитель Арагвской области Эриставъ Зааль. Обезславленный магометанами срященникъ предсталъ Заалу Эриставу Арагвскому и отъ имени Бога и славимаго имъ Христа, просилъ помочь христіанскому народу, удрученному горестями. Рѣчью своею возбудилъ онъ героизмъ и въ немъ и въ доблестномъ воинѣ Бидзинѣ изъ рода князей Чолокаевыхъ. Бидзина князь Кахетинскій, воспаленный христіанскою ревностію, отправился къ правителю Ксанскому Элизбару и убѣдилъ его и племянника его Шалву ко всеобщему возстанію. Зааль Эриставъ Арагвскій, владѣвшій тогда верхнею Кахетіею, Элизбаръ Эриставъ Ксанскій, дряхлый тѣломъ и бездѣтный, но бодрый духомъ и вѣрою и Шалва (8) племянникъ его, поклялись

(8) Вахуштъ называетъ его братомъ Элизбара.

спасти церковь и вѣру. Подъ ихъ священное знамя собрались христіане Карталинскіе и Кахетинскіе, Тушинцы, Ишавцы, Хевсурцы; вступили въ Кахетію отъ селенія Ахмети и Верхней Бактріони въконецъ истребили всѣхъ поселенцовъ татаръ, какъ и всѣхъ магометанъ поселенныхъ по обѣимъ берегамъ Алазани около 1500 дворовъ. Правитель Персидскій съ своимъ семействомъ и нѣкоторые другіе, едва успѣли спастись бѣгствомъ отъ истребительнаго меча, которую имъ готовили герои вѣры (1659). Шахъ-Аббасъ II, занятый другими дѣлами, немогъ принять скорѣйшихъ мѣръ противъ возмущившихся Кахетинцевъ. Но въ томъ же году отправилъ Муртузали-хана къ царю грузинскому Вахтангу Шахнаозу съ повелѣніемъ поймать Шалву, Элизбара и Бидзину и отправить ихъ въ Персію. Царь Карталинскій Шахъ-Наозъ, исполнилъ волю шаха и отправилъ къ нему Бидзину, Шалву и Элизбара. Шахъ вручилъ ихъ султану Ардаланскому (?), одному изъ тѣхъ сановниковъ Персіи, которые при общемъ истребленіи магометанскихъ поселенцевъ, успѣли бѣгствомъ изъ Кахетіи спасти жизнь свою. Узники, по повелѣнію шаха были побуждаемы къ принятію Магометанства, которое одно могло спасти ихъ временную жизнь и пріобрѣсти имъ милости и почести двора Персидскаго. Въ числѣ св. узниковъ, Бидзина отвѣчалъ: *„Дары и почести ваши насъ не прельщаютъ; не ищемъ вашихъ милостей. Мы рабы небеснаго владыки и воины Христа. Онъ даровалъ намъ побѣду. Отъ него ожидаемъ и награды нетлѣнной и сокровищъ не оскудѣваемыхъ.— „Награды и почести ваши временны и скоропреходящи; исчезаютъ какъ сонъ и увядаютъ какъ быліе; отрѣкающихся отъ Христа ожидаютъ вѣчный огонь и безконечныя муки. Ни обѣщанія ваши, ни прельщенія, не разлучатъ насъ съ Христомъ. Мы готовы все претерпѣть, чтобъ быть со Христомъ и съ нимъ радоваться.“*

Султанъ напомнилъ имъ опасность ихъ состоянія, несчастную ихъ кончину, если не отрекутся отъ своей вѣры; и на противъ обѣщаль имъ всѣ выгоды жизни, если примутъ магометанство и останутся подъ покровительствомъ повелителя Персіи. Св. Бидзина снова исповѣдалъ Христа, снова презрѣлъ угрозы и сказалъ. *“Ни что не разлучитъ насъ со Христомъ, ни что не одолѣетъ любви нашей къ нему; ни что не убѣдитъ насъ въ словахъ ложнаго вашего пророка. Дѣлайте что хотите; насъ не испугаютъ ни мечъ, ни огонь, ни все другія изобрѣтенныя вами пытки.”*

Давно, пишетъ составитель жизнеописанія святыхъ, давно Грузія знакома съ православною Христовою церковію; давно она утверждена въ вѣрѣ святой троицы; давно кровію мучениковъ цвѣтетъ и украшается св. наша церковь. Кровію сихъ мучениковъ нужно было вновь освятиться странѣ православною и укрѣпиться въ вѣрѣ, преслѣдуемой магометанскимъ деспотизмомъ.

Святыхъ исповѣдниковъ связали, били ихъ и влачили по землѣ. Герои вѣры другъ друга укрѣпляли въ вѣрѣ и любви ко Христу и взаимно ободряли себя на предстоящій подвигъ мученичества. Служители исповѣдниковъ, терзаемые горестію, при видѣ сихъ мученій, со слезами убѣждали ихъ покориться волѣ шаха. Ревнителю магометанства и чрезъ служителей ихъ и сами безуспѣшно убѣждали святыхъ. Прибѣгли къ другому средству: раздѣли ихъ, связали имъ руки и ноги и положили подъ открытымъ знойнымъ небомъ на терзаніе мухъ и мошекъ, не давая имъ пищи и не утоляя ихъ жажды. Утомленные ожиданіемъ отъ нихъ покорности мучители, подняли ихъ, поставили на ноги, а потомъ отсѣкли головы Шалвѣ и Элизбару. Бидзина, проникнутый любовію ко Христу, былъ еще разъ подвергнутъ пыткамъ. На него надѣли въ знакъ

поруганія женскую одѣжду посадили на осла (9) и возили по стогнамъ града. Наконецъ, раздосадованные войны начали отсѣкать ему по составамъ пальцы на рукахъ и ногахъ, отсѣкли руки и разрубали его постепенно. Святый исповѣдникъ, подобно мученику Іакову Персу, возносилъ молитвы къ Богу и скончалъ подвигъ мученичества, уже тогда, когда отсѣкли ему голову и пронзили мечемъ еще трепещущее его сердце (10).

Мѣстные Христіане изъ армянъ и католиковъ, ночью собрали святые останки мучениковъ и тайно предали ихъ землѣ въ своей церкви.

Черезъ нѣсколько лѣтъ супруга мученика Шалвы, благочестивая Кетеванъ и сынъ ея Эриставъ Давидъ, поручили нѣкоторымъ подвластнымъ себѣ Христіанамъ и одному армянину, отыскать и перевести въ Грузію тѣла святыхъ мучениковъ. Головы всѣхъ трехъ исповѣдниковъ и части мощей святаго Бидзины, вскорѣ послѣ мученической ихъ кончины, раздѣлили между собою армяне-григоріане и Католики; а остальные части мощей ихъ тайно привезены въ Карталинію и преданы землѣ въ Икортскомъ монастырѣ святыхъ Архангель, усыпальницѣ членовъ дома князей Эристовыхъ.

Канонъ святымъ составленъ Католикосомъ Антоніемъ I-мъ, а стихиры Николаемъ Митрополитомъ Тифлискимъ, и Іессеемъ Эриставомъ Ксанскимъ, назначивъ день празд-

9) Сидѣніе на ослѣ, считается въ Грузіи и Персіи, позорнымъ. Востокъ понимаетъ его ненавистнымъ и потому, что Римляне приносили его въ жертву Пріапу, богу безчинствъ и разврата, и что на немъ ѣздила Силена, кормилица Вакха, такъ же истерниаго Персами. Впрочемъ Asizida т. е. ѣздокъ на ослѣ, осмѣяніе и Сатирикомъ Плавтомъ.

(10) Въ примѣчаніи моемъ къ изданной мною на Груз. языкѣ книгѣ „Похвальное слово въ стихахъ, въ честь знаменитостей Грузіи (წუგბოღლ-სობ-უჭამბა) соч. Католикоса Антонія I“ (Тифлисъ 1853 г.) ошибая в, относя мученичество этихъ святыхъ ко времени Шахъ-Аббаса I. къ 1622 году. ст. 417.

нованія ихъ, по причисленіи къ лику святыхъ, 18 сентября, Католикось Антоній написалъ имъ похвальное слово въ своей Мартирологіи Грузинской церкви.

Изъ уцѣлѣвшихъ или дошедшихъ до насъ актовъ монастырскихъ, имѣются въ Синодальной Конторѣ:

1) Ваче Канчаели и сына его Осе—Кико (აბე კოკაბი), коимъ опредѣляются купленные ими угодыя и крестьяне, пожертвованныя Икортскому монастырю. Годъ состоянія акта значится 297 Груз. Хроника, соотвѣтствующій 1609 году отъ Р. Х.

2) Актъ царя Баграта V. Въ немъ упоминается царевичъ Гоча (გოჩა) умершій въ 1590 году.

3) Князей Орбеліановыхъ Дмитрія и сына его Захарія, потомъ Іоанна, Николая, Георгія и Іосифа, которымъ пожертвована часть деревни Кумиси, богатой виноградными садами. Актъ совершенъ въ 1796 году.

4) Къ документамъ же относится книга Ирмологъ или церковныхъ пѣснопѣній (ბილი-პირი), въ которой исчисляются многія пожертвованія. Между прочимъ замѣчательна слѣд. приписка князя Гиви Амилахвара:

წმიდანო უსხეულნო მთავარ-ანგელოზნო ნუ მრისხავთ მე ცოდვლსა ამილახუარსა გივის. რომ ვიზრახე დანგრევა ეკკლესიისა შენისა და ცხადად ვიცან დიდება შენი და შევსწირე ტაძარსა შენსა თქუსნ მოხვით დღესა მას განკითხვასა.

*„Святые безплотные Архангелы, не судите судомъ ярости вашей, меня грѣшнаго Гиви Амилахвара за на-
мѣреніе мое разрушить храмъ вашъ, и ясно позналъ славу вашу и пожертвовалъ храму Вашему.... Предста-
тельствуйте мнѣ въ день Суда. Аминь.“*

Гиви Амилахваръ, воевавшій съ Эриставомъ Ксанскимъ, жилъ около 1745 года. Онъ есть строитель Кашоэтской въ Тифлисѣ церкви и обновитель Виелеемской въ

Тифлисѣ же. Последняя нынѣ въ рукахъ Армянъ, подъ именемъ Петхаинской.

Неизвѣстно, какія изъ лицъ двухъ первыхъ династій Эриставовъ—каковы Виршійскій и Квенипловельскій, преданы землѣ въ храмѣ Икортскомъ. Но изъ лицъ третьи династии, Бибилуровыхъ, по сказанію Вахушта, замѣчательныхъ, и пачивающихъ въ этомъ храмѣ, извѣстны по надписямъ и другимъ документамъ:

1) Марія, жена Елизбара Эристава и дочь Имеретинскаго царя Соломона 1 и великаго, скончалась въ 1798 году.

2) Гаіана, дочь царя Георгія XIII и супруга генераль отъ инфантерія князя Георгія Тессеевича Эристова. Она скончалась на 35 году отъ рожденія 22 іюля 1820 года.

3) Шанше Эристовъ, лишенный глазъ въ Хорасанѣ Надиръ шахомъ, вопреки данному слову имѣть его подъ своимъ покровительствомъ, въ 1741 году.

Прибывъ въ имѣніе свое скончался и погребенъ въ 1753 году.

4) Тесе, ослѣпленный въ Персіи въ 1741 году. Отъ него остаются въ пѣснопѣніяхъ церкви Грузинской стихирь въ честь св. Елизбара и Шалвы и въ честь патрона его св. Исе Цилканскаго. Гимны эти напечатаны въ праздничный минеѣ (საღღესასწაულო)

5) Кетевана, супруга Шалвы Эристава мученика; скончалась въ 1674 году.

6) Князь Захарій Георгіевичъ Эристовъ, полковникъ, убитый въ Закаталахъ Лезгинами въ 1850 году. Онъ былъ единственный сынъ Генерала отъ Инфантеріи князя Г. Г. Эристова.

7) Князь Иванъ..... Эристовъ, извѣстный ученостію въ Грузинской литературѣ въ 18...

8) Элизбаръ, сынъ Георгія Куларагаса при дворѣ Надиръ-шаха, на 75 году отъ рожденія, скончался въ 1813 году.

9) Князь Шанше Тессеевичъ Эристовъ, подполковникъ скончался...въ 1831 году.

10) Князь Торникій Тессеевичъ Эристовъ, обновитель ღარგვსო Даргвскаго по Ксанскому ущелью Монастыря.

11) Князь Георгій Тессеевичъ Эристовъ, Генераль отъ Инфантеріи. Онъ скончался 3 ноября 1863 года, 103 лѣтъ; былъ женатъ на дочери царя Георгія XIII Гаіанѣ (გაიანე) и въ числѣ депутатовъ отправленныхъ въ Россію (1801 г.) съ просьбою отъ имени всего народа для окончательнаго принятія Грузіи подъ вѣчное подданство Россіи.

12) Князь Георгій Давидовичъ, Надворный Совѣтникъ; скончавшійся 10 сентября 1864 года; на 54 году жизни. Онъ былъ творцемъ языка театральнаго и создателемъ Грузинскаго театра. Его первая піеса: შეშელო, *молышенная*, есть образцовое произведеніе Грузинской литературы. Другая же его піеса: „раздѣлъ“ (გაყრა), есть высокое же произведеніе театральнаго гения. Піеса эта, послѣ перваго представленія, съ восторгомъ принятая публикою, тогда же (въ 1848 году) по приказанію Свѣтлѣйшаго князя М. С. Воронцова, была напечатана мною. Въ предисловіи къ изданію, безъ лести, я назвалъ его Грузинскимъ Аристофаномъ. Онъ же первый началъ издавать журналъ на Груз. языкѣ: *Заря* (ჯობჯობი), продолжающійся до нынѣ. Въ книжкахъ этого журнала отпечатана и первая его піеса *Молышенная* и другія поэтическія произведенія его пріятнаго пера. Нѣтъ сомнѣнія, что соберутся и много другихъ сочиненій, плодовъ его уединенной жизни въ деревнѣ, гдѣ не оставляла его муза вдохновенія, и которыя сдѣлаются достояніемъ народнымъ къ славлѣ языка Грузинскаго.

Изъ древнихъ иконъ и утвари ни чего не осталось въ храмѣ. Самая храмовая икона св. Архангелъ, весьма небогатая пожертвована въ 1755 году. Она, какъ говоритъ надпись, есть приношеніе Эриставовъ Давида, Иессея и царицы (?) Кетевани, дочери царевны (ბატონის-მეუღლე) Макрины (11).

Досчатый старый иконостасъ снятъ по ветхости. Новый богатый съ позолотою, плоды трудовъ и приношеній дочери князя Торникія Эристова Елены Поповой, не соответствуетъ богатству ветхаго храма. Здѣсь видна печать пламеннаго усердія, любящихъ благолѣпіе храма Божія, но отсутствіе характера древности не производитъ эха, отзывающагося въ давноминувшемъ и не разжигаетъ духа къ паренію по вѣкамъ, которыя пронеслись надъ священными высотами храма. Все — новое въ такихъ храмахъ, какъ Икортскій, должно быть обновленіемъ стараго. Ни что отъ стараго древняго, не должно быть утрачено. Къ сожалѣнію, въ продолженіе полвѣка, грузинскія древности, не имѣли своего цѣнителя. При свѣтлѣйшемъ князѣ М. С. Воронцовѣ отыскался одинъ, который открылъ ихъ цѣну, и живымъ содѣйствіемъ указалъ на вкусъ и изящество древнихъ очерковъ и въ руководство всѣмъ, начерталъ кистию высокаго художника планъ и живописи и иконостаса подъ сводами Тифлискаго Сіона. Это князь Г. Г. Гагаринъ, Вице-президентъ Императорской Академіи Художествъ и Гофмаршалъ двора Его Императорскаго Величества, со мною вмѣстѣ въ 1851 году осмотрѣвшій древнюю святыню Икортскаго монастыря и скопировавшій его видъ для помѣщенія въ своемъ „le Caucase pittoresque“.

Изъ настоятелей монастыря извѣстны по актамъ:

11) Дочь царя Ираклія I. Она была жена князя Чолакаева. Овдовѣвъ, постриглась въ Инокію подъ именемъ Маріи; скончалась и погребена въ Алавердскомъ храмѣ. Она, писательница церковныхъ гимновъ, напечатанныхъ въ праздничной книжкѣ (საღვთისმეტყველო) на 14 сент.

1) *Христофоръ*, значущійся въ одномъ древнѣйшемъ актѣ храма, около 1400 года.

2) *Георгій*, упоминаемый въ актѣ данномъ царемъ Георгіемъ VIII Эриставу Шалвѣ Квени—Пловельскому, Рати и друг. въ 1460 году. Документъ этотъ находится у князей Ратіевыхъ, производящихъ свой родъ отъ упоминаемаго въ немъ *Рати*. Онъ именуется братомъ Эристава. Потомъ былъ и настоятелемъ Лартвской обители.

3) *Тимошей* изъ рода Эристовыхъ же, прѣзжавшій на Аѳонскую гору для поклоненія Иверской Портаитской иконѣ въ 1622 году. Въ диптаххъ этого времени, разобранныхъ мною на Аѳонѣ (въ 1849 году) и сохранившихся донынѣ, прочиталъ я слѣдующую приписку по гречески:

*Икортскій (Икортина) Архимандритъ Тимошей;
Діаконъ Павелъ; князь Ромза (въроятно Рамазъ), Баадуръ.*

На первомъ листѣ Грузинскаго Евангелія, писаннаго въ 1417 году на пергаментѣ, записаны его рукою:

შოვლად-წმიდაო პორტაიტისა ღუთისა მშობელო, შე-
იწყალე დღესა განკითხვასა, მოღტოლული შენსა ვედრება-
სა, ცოდვლი არხი,-მანდრითი ტიმოთე.

„Пресвятая Портаитская Богородице, помилуй въ
„ день суда, прибѣгаго къ моленію твоему грѣшнаго
„ Архимандрита Тимошея.“

4) *Дороей*, Грекъ родомъ изъ Трапезунта, бывшій въ послѣдствіи Архіепископомъ Трапезунта; скончавшійся около 1770 года.

5) *Даніилъ*, сопровождавшій князя Тессея Эристава въ Персію. Участь его неизвѣстна.

6) *Давидъ*, скончавшійся въ 1793 году. Онъ былъ родомъ изъ Имеретинъ; скончалъ жизнь въ Икортѣ.

7) *Филиппъ*, жившій около 1750 года. Имя его является въ надписи на храмовой иконѣ св. Архангелъ, написанной и украшенной въ 1755 году, въ замѣнъ древней,

пропавшей во времена тѣхъ смуть, когда князь Гиви Амилахваръ по интригамъ съ домою Эристовыхъ, навелъ ужасъ грознаго феодала на всю Карталиню.

8) *Виссаріонъ*, изъ князей Эриставовъ Ксанскихъ, тотъ самый, который значится въ надписи на иконѣ, принесенной имъ въ даръ церкви св. Троицы въ Алванѣ за Алазанью въ Кахетіи (491 хроник. или 1803 отъ Р. Х.) и который былъ Намѣстникомъ Алавердскихъ Митрополитовъ (ქსანის-ერისთავის ძეგან, ალავერდელის მოადგილე, არხი-მანდრიტ-მან ბესარიონ) около тогоже времени.

9) *Гамалиилъ*, изъ роду Гамрекеловыхъ, управлялъ Монастыремъ до 1816 года т. е. времени упраздненія его и потому взятый въ Тифлисъ, жилъ при свитѣ Экзарха Грузіи Митрополита Варлаама. Скончался въ Тифлисъ и погребенъ въ Икортскомъ монастырѣ.

Воздавая каждому свое, *suum cuique*, я долженъ сказать, что онъ былъ самый дѣятельный мужъ, желавшій возстановить изъ развалинъ не только храмъ, красующійся древностію и знаменитостію своего происхожденія, но и самыя обширныя палаты древнихъ ея владыкъ, гдѣ они въ дни праздника и печали, находили достойное громкаго феодала убѣжище. Нечуждый познаній ученыхъ своего времени, онъ умножалъ въ храмѣ книги, необходимыя при священнодѣйствіи и полезныя для чтенія инокамъ. Охраняя значеніе обители въ виду предполагавшихся преобразованій духовныхъ, онъ отыскивалъ ея имущественное состояніе, — приобрѣтеніе вѣковъ. Въ этихъ видахъ онъ собственноручно и тщательно вписалъ въ Ирмологъ (см. выше стр. 80) опись и древнему и новому достоянію церкви, имъ, по его словамъ, — отысканному.

Послѣ его кончины, осиротѣвшій храмъ, управляется до нынѣ приходскими священниками. Служа усыпальницею членовъ дома князей Эристовыхъ, онъ ожидаетъ

возможнаго обновленія. Съ этою цѣлію всѣ они усердно принялись возстановить опустѣвшія палаты предковъ, очистить отъ развалинъ всю мѣстность обители, воскресить ея славу и направить на храмъ и на небо, его окружающее, взоры и сердца молитвенниковъ. Живописная натура мѣстности на нагорной площади, съ широкимъ въ даль и во кругъ горизонтомъ, дѣйствительно поэтична. Не даромъ въ древнія времена, религія постоянно внушала человѣку мысль имѣть алтарь на высокихъ мѣстахъ, вдали отъ шумнаго населенія. Божество было чтимо на вершинахъ Олимпа и Тавра, Иды, и Гаргары, на горахъ Аравійскихъ и Ливана. Съ этихъ высотъ, близкихъ небесамъ, восходили куренія ѳиміама и голосъ молитвъ, вздохи тронутыхъ чувствъ и клики благодарственные, радостию распространенныхъ или печалію сокрушенныхъ сердець. Не даромъ такія высоты отъ временъ Библейскихъ, избирались человѣкомъ для бесѣды съ Богомъ, для таинственныхъ внушеній, для высокихъ вдохновеній. Не безъ основанія Поэты древніе, при видѣ подобныхъ мѣстъ, напрягая лиру, и какъ бы осязательно ощущая присутствіе чудесъ и самаго Бога восклицали: Видимъ здѣсь и солнце, и звѣзды, и храмы и боговъ (12).

Оканчивая описаніе монастыря я долженъ сказать нѣсколько словъ о почившемъ въ немъ недавно князѣ Георгіѣ Евсеевичѣ Эристовѣ. Имя его, какъ героя на полѣ брани, принадлежитъ исторіи военной: безспорно, что оно связано съ событіями на Кавказѣ и Закавказомъ, отъ начала русскаго правленія до дня его кончины. Но онъ, какъ ученый по началамъ древняго образованія, существовавшего въ Грузіи, можетъ остаться не объясненнымъ для потомства, если не укажу на нѣкоторыя его о вещахъ и научныхъ предметахъ, понятія, по мѣрѣ ближайшаго моего съ нимъ бесѣдованія въ продолженіе долгихъ лѣтъ.

12) *Aspicimus solem, sidera, templa, Deos.*

Князь Георгій Эристовъ родился въ 1760 году. Иессей отецъ его былъ женатъ на дочери . . . Амилахвара, женатаго на дочери же царя магометанина Иессея Маріѣ. Эта та самая Марія—сестра Католикоса Антонія I, которой посвятилъ онъ нѣсколько Ямбъ въ своемъ похвальномъ словѣ (წუმბილსიტუჟამბა) и объ которой по неимѣнію свѣдѣній, ничего я сказать немогъ, издавая эту книгу въ 1853 году. (13).

Онъ былъ воспитанъ въ Грузіи. Наставниками его были Трифилій Аримандритъ и Секретарь Католикоса Патріарха Антонія и Гаій (14), бывшій въ послѣдствіи Архіепископомъ Астраханскимъ.

Современниками его, блиставшими ученостію, были: Варлаамъ (15) Экзархъ Грузіи, Давидъ Алексѣевъ Ректоръ Телавской Семинаріи (съ 1784—1799) (16), Иессей Амбросіевъ Протопресвитеръ Сіонскаго въ Тифлисѣ (17) храма: Игнатій Иосселіани (18) Протоіерей придворной Георгіевской церкви, Протоіерей Анчисхатскій Димитрій Алексѣевъ (19), Протоіерей а потомъ Архимандритъ Николай Хела-

(13) Купл. 838 850.

(14) Сочиненія его изчислены въ моей Ист. Груз. церкви (изд. 2) стр. 135.

(15) Толкованіе на воскресныя Евангелія напеч. въ Москвѣ на Груз. и на Русскомъ языкѣ.—Русскій переводъ сдѣланъ Протоіереемъ Павскимъ, — какъ слышалъ отъ него неразъ—когда (въ 1833—1835) учился я у него Еврейскому языку.—Другія сочиненія его неизданы.

(16) Объ немъ въ описаніи горы св. Давида въ Тифлисѣ и описаніи Душета (V кн. зап. Кавк. Геогр. Общ. 1860 г.) стр. 65.

(17) Сочиненія его не изданы. Переводъ съ Армянскаго языка: о подобіяхъ (მსგავსებათათჳს) или символическихъ указанныхъ Ветхаго Завѣта на Божию Матерь у меня только имѣющійся въ рукописи, не изданъ.

(18) Сочиненія его: проповѣди, толкованіе на первую каѳисму и на 50 Псаломъ, переводъ съ Армянскаго; исторія Кира, основателя Персидской Монархіи и о 12 камняхъ, украшавшихъ сѣудъ Первосвященниковъ. соч. Епифана Кипрійскаго

(19) Проповѣди его неизданы.

евъ (20), Протоіерей Іоаннъ Картвеловъ и др. Эти лица, какъ свѣтила образованія прошедшаго вѣка, дѣйствительно были весьма замѣчательными въ глазахъ народа; они сіяли свѣтомъ, но не грѣли массу. Съ водвореніемъ Русскаго управленія, масса нуждалась въ изученіи языка русскаго, единственнаго ключа къ пониманію народа, принявшаго Грузію подъ свое покровительство, его законовъ и наукъ для тѣснѣйшаго единенія въ духѣ вѣры и православія. Князь Эристовъ пережилъ одинъ всѣхъ ихъ, считавшихся догоравшими свѣтилами древняго воспитанія. Какъ Янусъ двухъ эпохъ, смотрѣлъ на прошедшее—какъ на урокъ для будущаго, а на будущее, какъ на плодъ прошедшаго, желая ему опоры древняго начала воспитанія—т. е. начала въ страхѣ Божіемъ и въ духѣ Христіанской Философій, въ основаній которой, не можетъ быть плодovitаго воспитанія. Видя упадокъ языка, онъ, пробуждаемый обстоятельствами, напрягалъ струны лиры своей священной патріотической и живо, съ полнымъ воодушевленіемъ, пѣлъ пѣсни ума и сердца, настроенныхъ во имя началъ тѣхъ наукъ, которыми проникались его отцы и поколѣніе прошедшее. Изъ всего древняго пригодился на новомъ поприщѣ жизни, только мечъ народа, остававшійся еще не притупленнымъ: онъ возлелѣялъ Кавказомъ, всегда громкимъ, всегда славнымъ и поэтическимъ отъ времянь отца поэзіи Гомера, до Пушкина и Лермонтова и новѣйшихъ Грузинскихъ поэтовъ (объ нихъ по современности ихъ, я не упоминаю), (21)

(20) Его труды: *Первая часть Грамматики*, напечатана въ Тифлисе, по которой учились дѣти въ Семинаріи Тифлисской и бывшемъ благородномъ училищѣ; черновые его руки—какъ оригиналь, у меня между рукописями 2) Описание Грузіи, Имеретіи, Мингреліи, Переводъ съ Русскаго перевода. Путешествія Делапорта и др.

(21) Изъ такихъ пѣсней и сочиненій, многія напечатаны въ книгахъ журнала: *Заря ციხარი*, и издаваашемся въ 1863 году журналѣ: *Грузинскій Вѣстникъ საქართველოს მოამბე*.

воспѣвавшихъ и величіе горъ, и историческую святость его населенія, и богатство его природы и значеніе Грузіи— владыки горъ, свято и цѣло сохранившей высокое сокровище востока—его православіе.

Такимъ образомъ князь Эристовъ, оставаясь одинъ среди пустыни, не оглашаемой уже Философскими, его первыхъ временъ, темами,—онъ обрадовался, встрѣтивъ меня на поприщѣ моего значенія, по званію преподавателя Философіи въ Тифлисской Семинаріи (съ 1835 по 1843 годъ). Какъ послѣдній представитель той древней Философіи, которою освѣщались умы Грузинъ, работавшіе надъ высокими предметами Метафизики, князь Эристовъ, стоитъ замѣчанія. Въ лицѣ его, какъ бы скончалось то, чѣмъ жили древніе мои соотчичи и Философствовавшій умъ Грузинъ по древнимъ основаніямъ науки, погребся съ нимъ въ могилу. Я, какъ ближайшій собесѣдникъ его, обязанъ для опредѣленія взглядовъ его на вещи,—передать потомству то, что много разъ имъ повторялось, и что было большею частію предметомъ его разговора и бесѣды при мнѣ и въ кругу многихъ.

Онъ искалъ во мнѣ, по его словамъ, какъ бы цѣнителя умственныхъ его пріобрѣтеній, его началъ и доводовъ по нимъ. Человѣкъ созданъ быть общительнымъ. Познанія, какъ богатство, любятъ роскошную широту; геній требуетъ поощреній; подвигъ ищетъ похвалъ и рукоплесканій, музы ждуть вѣянія любви. Безъ похвалъ и поощреній музы вянутъ, какъ цвѣты отъ холодовъ. Счастливъ покровительствуемый мудрецъ. Счастливѣе же мудреца, покровительствующій мудрецу. Тому свидѣтели вѣка и представительница ихъ—исторія, внѣ которой не живутъ люди или дышутъ жизнію, какъ погибшіе грѣшники, внѣ историческаго безсмертія.

Напитанный чтеніемъ древнихъ, онъ излагалъ не только обыкновенныя вещи, но и глубокія идеи науки съ

аттической пріятностію Платона. Языкомъ Грузинскимъ весьма чистымъ, образцовымъ, изъяснялъ свои мысли увлекательно и убѣдительно.

1.

Идеи Платона, онъ понималъ весьма правильно по духу же Платона: Идеи, говорилъ онъ, несутъ существа, но вѣчныя представленія о *безконечномъ*: онѣ какъ образцы всего добраго и изъяснаго, какъ основы знанія и бытія, суть въ Богѣ и направлены къ Богу. Въ созерцаніи ихъ заключается *верховне блаженство*... Отпечатки ихъ разлиты во всѣхъ предметахъ мірозданія и вложены въ нихъ Богомъ чрезъ души міра и демоновъ.

Отъ сюда произошло въ немъ живое понятіе, дѣйствовавшее на воображеніе его, ученіе о существованіи демоновъ, которыхъ участіе встрѣчалъ онъ во всѣхъ лицахъ и дѣйствіяхъ человѣка.

По этому основанію Платона, выводилъ онъ заключеніе о томъ, что отъ человѣка, вполне погрязшаго въ чувственность, требуется совлеченіе съ тѣла, отдѣленіе отъ грубой матеріи, чтобъ приблизиться въ первообразу идей духа.

2.

Зналъ наизусть „Введеніе въ *Аристотелевы категоріи*“; — сочиненіе Порфирія Малха Тирскаго; ученіе магическое Ямвлиха, послѣдователя системы Платона, Прокла Діадоха со всѣми началами и отрывками отъ Гермесовыхъ, Орфеевыхъ и Зороастровыхъ писаній. Весьма удачно понималъ его *единицу* (ერთი, რომელიცა ეზარებოდა მრავალთა), *двойцу*, — опредѣленность и неопредѣленность (ограниченность и неограниченность). Изъ нихъ смѣшеніе и верховную троичность и потомъ расположеніе существъ — численныхъ.

3.

Начало міра об'ясняль идеєю виновника міра — Богъ. Но, причиненное (causatis) всегда уступало причинѣ (causa). (ძიებნი ძიებნისა, არს ძიებნი ძიებნეზაბისა). Формы и явленія, всегда считаль присущими предметамъ, и считаль ихъ только проявившимися для чувствъ въ известное время. — Здѣсь видѣнъ взглядъ его, подобный взгляду Элеатиковъ.

4.

Весьма занимало старца Платоновъ Миѳъ (Тимей) о параллели между человѣкомъ и міромъ или Микрокосмомъ и Макрокосмомъ; ученіе Пифагора и Эклиптиковъ о демонахъ, въ воздухѣ распространенныхъ и на духовъ прочихъ стихій, и вліяніи чиселъ и фигуръ въ заклинаніяхъ духовъ.

Особеннымъ предметомъ спора, были у него об'ясненіе понятія о всевѣденіи Божіемъ и соглашеніи его съ свободою человѣческою; объ обрядовомъ законѣ ех опере операто (ძიებნეზა-თვით ძიებნედი); значеніи природы творящей и творящейся (natura naturans et natura naturata).

5.

Любилъ разсуждать о спорныхъ религіозныхъ вопросахъ, волновавшихъ востокъ и западъ, съ метафизическою тонкостію, об'ясняя значеніе первороднаго и философскаго грѣховъ. (ბრალთი იგი მეცხეთა).

6.

Основаніе и твердыя начала наукъ нравственныхъ, находилъ въ откровеніи, безъ котораго шатко всякое развитіе нравственности. Философію христіанскую считаль

единственною наукою для счастья народовъ и высшимъ законодательствомъ. Она мирительница народовъ и водворительница неба на землѣ.

7.

Тоники Аристотеля (თონიკოკათაჲს არისტოტელისა), категория и діалектика его и правила о доказательствахъ въ его *Пери—ирминія* или ჰეგონ აბმეგბოა въ Грузинскомъ переводѣ,—искаженное названіе въ рукахъ переписчиковъ,—были Логикою въ области Грузинской философіи. Прокла Діадоха „*органонъ*“ (კავშიბო) (22), Сочиненія Григорія Нисскаго и Немезія,—о природѣ и челоѣкѣ; Сочиненія Ямвлиха, Порфирія Малха,—служили руководствами для изученія древнихъ Схоластиковъ. Философія Бавмейстера,—явившаяся въ переводѣ на Грузинскомъ языкѣ въ концѣ XVIII вѣка, объясняла систему Лейбница и Вольфа, украшавшихъ Германію въ продолженіе трехъ четвертей XVIII вѣка. Переводъ на Грузинскій языкъ: Эстетическихъ разсужденій Ансильйона—далъ понятіе о философіи Шеллинга (23).

По догматикѣ Дамаскина, и твореніямъ отцевъ церкви и системѣ Богословія—сочиненія Католикоса Антонія I, обнималъ науку религіи Христіанской и въ частности церкви православной. Житія святыхъ по менологіямъ Греческимъ и аскетическія сочиненія отцевъ и писателей церкви, научили его исторіи церкви.

Поэты древніе: Руставели, Чахрухадзе, Шавтели и др. и его времени: Мзечабукъ (მზეჯაბუკ) Орбеліани, Фило-

(22) Comment. in Platonis placita,—Procli Diadochi. Этотъ древній Грузинскій переводъ, пока въ рукописи.

(23) Подлинный переводъ или автографъ царевича Давида (въ 1818 году) хранится у меня; равно и споръ объ этомъ сочиненіи между Филаретомъ и Феофилактомъ, переложившимъ его съ Французскаго языка на русскій.

софъ, поэтъ, Ораторъ, Судія, публицистъ; князь Давидъ Чолакаевъ (ჯობჭეროს-მჯლი); князь Дмитрій Тумановъ; Антоній Митрополитъ Чкондидскій, Проповѣдникъ, Соломонъ Ліонидзе, Петръ Ларадзе и другіе, — изострили его перо въ стихотвореніяхъ легкихъ и пріятныхъ. Изъ всего этого разнообразія наукъ и взглядовъ на вещи, древнихъ и новыхъ, спорныхъ и неспорныхъ, князь Эристовъ явился человѣкомъ, въ которомъ и умозрѣніе, и нравственность и вѣра, жили мирно и дружно.

Любя Россію, не любилъ тѣхъ, которые, нося названіе Русскаго, не выражали представительства великаго народа, ни дѣлами, ни воспитаніемъ: такіе люди, говорилъ онъ, вредны и для Грузіи, и для Россіи.

Преданность его къ Россіи была безпредѣльна: это чувство благодарности происходило изъ того, что самъ онъ былъ свидѣтелемъ ужаса, въ которомъ находилось царство Грузинское послѣ разореній Персидскихъ, Турецкихъ и отъ грозныхъ сыновъ Дагестана. Отъ этого чувства происходило и то, что онъ всегда являлся врагомъ враговъ Россіи во всѣхъ предѣлахъ Имперіи.

Судей и правителей мѣстъ и областей края, скорыхъ и поспѣшныхъ, педантовъ и самонадѣянныхъ, непонимающихъ нравовъ и обычаевъ ихъ, называлъ злыми ангелами, которыхъ Богъ посылаетъ для наказанія людей. Они терпимы только потому, что выражаютъ въ лицѣ свсемъ посѣщеніе гнѣва Божія за грѣхи и пороки, которыя слышатся на небѣ и движутъ его на пораженіе земли: болѣзни требуютъ врачеванія.

Въ образецъ литературнаго его способа изложенія, перепечатаю здѣсь переводъ рѣчи, гсворенной имъ царю Георгію XIII. Рѣчь эта переведена мною на Русскій языкъ и напечатана въ № 1 Закавказскаго Вѣстника на 1846 годъ, который издавалъ я съ 1845 года по 1856 годъ.

РѢЧЬ, ГОВОРЕННАЯ ГРУЗИНСКОМУ ЦАРЮ ГЕОРГИЮ XIII ВЪ 1798 ГОДУ, ПО СЛУЧАЮ ПОЛУЧЕНІЯ ИМЪ ОТЪ ИМПЕРАТОРА ПАВЛА ПЕТРОВИЧА ЦАРСКОЙ РЕГАЛИИ (24).

Счастливая подъ скипертомъ Твоимъ Грузія, богата воспоминаніями о славѣ предковъ, оставившихъ намъ сладкое и высокое для человѣчества имя христіанъ и грозное для враговъ проименованіе храбрыхъ защитниковъ церкви и героевъ вѣры и православія. Мученическая кровь твоихъ подданныхъ, священная для народа, воспѣвается св. церковію въ гимнахъ ея.—Святая же церковь, современная всему христіанскому міру, не переставала напоминать намъ о священномъ правилѣ: думать о тебѣ, Царь, какъ о представителѣ Бога во вѣренномъ тебѣ православномъ царствѣ. *Нѣсть власти, говоритъ Богодухновенный писатель, аще не отъ Бога.* Твой судъ есть судъ Бога на землѣ. Тобою промышль совершаетъ свои судьбы, надъ краемъ, тебѣ даннымъ. Царь! Представитель Бога, поставив-

(24) Рѣчь эта произнесена имъ на 41 году его возраста. Замѣчательная въ литературномъ отношеніи, она имѣетъ и то другое важнѣйшее достоинство, что опредѣляетъ состояніе той для Грузіи эпохи, когда утомленное вѣковыми бѣдствіями Грузинское царство съ полною готовностію вступило подъ мощное покровительство Россіи. Она характеризуетъ духъ времени и служитъ выраженіемъ всеобщаго единодушнаго восторга, съ которымъ и царь и народъ, торжествовали воскресавшую свободу Православной церкви и самой народности, не разъ подавляемой игомъ Турокъ и Персовъ.

Здѣсь должно сказать и то, что князь Эристовъ былъ въ числѣ депутатовъ, отправленныхъ въ Россію съ просьбою, отъ имени всего народа, для окончательнаго принятія Грузіи подъ вѣчное подданство Россіи.

шаго править народъ свой и настроить его въ вѣрѣ святой! прими отъ меня радости восторженнаго чувства, язволнованныя благодарностию въ сей день, великій для насъ и вмѣстѣ благоговѣйный. Ты свѣтъ нашъ, взошедшій на горизонтъ, успокоеваемаго тобою царства, умиряемой вѣры, собираемаго словеснаго стада, потерявшаго было своего пастыря по смутамъ не предвидѣннымъ. Прости Государь! если многорѣчивая радость позволяетъ мнѣ въ настоящее время вспоминать тѣ бурныя времена, которыя прошли навсегда для Грузіи, прошли невозвратно и обрадованныя сердца приносятъ Богу и избранному имъ царю жертву благодарности. Есть время краткихъ дней, незаряемыхъ полнотою сіянія солнца. Но есть періодъ полного его сіянія, умножающихъ долготу дней и согрѣвающихъ природу. Въ тебѣ, государь, отражается то небесное солнце, котораго исходъ отъ дней вѣка, солнце, неограничиваемое пространствомъ и временемъ, нестѣсняемое облаками атмосферы. Сила, его освѣщающая, согрѣвающая, оплодотворяющая, оживляющая въ вѣчность, живетъ въ тебѣ и тобою и примѣромъ благочестія твоего отражается въ другихъ на прославленіе имени Творца всяческихъ. Сила эта вѣры, одна вѣками упрочила народъ твой, укрѣпила и содѣлала его славнымъ и именитымъ въ глазахъ всего человѣчества. Ты передалъ соправославному царю Россіи св. церковь, какъ дорогой остатокъ отъ всего того, что оставили намъ предки твои, мученики за вѣру. Защита православныхъ Россійскихъ царей необходима для церкви, видѣвшей неоднократно сокрушеніе ея отъ племенъ ей враждебныхъ. Господи, даждь царю судъ Твой и правду сынове цареви. Судъ твой, Государь, судъ правды. Народъ, взысканный тобою въ вѣрѣ Православной, приноситъ тебѣ слезы благодарности.

Вѣчною памятію благословенный родитель твой, началъ

дѣло возрожденія своего народа; но какъ Моисей вывелъ изъ пустыни народъ, но не повелъ его въ предѣлы вожденной земли. Ты новый Исусъ Навинъ, всеильно веди въ землю соправославную, въ мѣста, кипящія медомъ и млекомъ. Твои предначертанія, мысли, желанія святы предъ Богомъ, чисты предъ людьми, достойны вниманія всего человѣчества. Да будутъ онѣ величественнѣе Тавра и Кавказа, крѣиче скаль неподвижныхъ, долговѣчнѣе вѣковъ во времени. Да процвѣтетъ Твой народъ счастиемъ Европы: да будетъ дѣло твое дѣломъ Божиимъ, чудомъ исторіи.

Платонъ Юсселиани.

ДОЗВОЛЕНО ЦЕНЗУРОЮ.

ТИФЛИСЪ, 28-го ноября 1865 г.—Печатано въ типографіи
МЕЛИКОВА и К^о.

Приб. къ № 5-му Груз. Дух. Вѣстника.

СОДЕРЖАНІЕ

ГРУЗ. ОТДѢЛА:

- I. Мученическая кончина Св. Авива, еп. Некресскаго. (Изъ старой рукописи).
 - II. Слово на память Св. великом. Георгія. *А. Фомина.*
 - III. Слово въ день Введенія во храмъ Пресв. Богородицы. *Свящ. А. Джануева.*
 - IV. Проповѣдь Св. ап. Томы въ Индіи. Съ русск. *Прот. Г. Гамрекелова.*
 - V. Пастырь Церкви—всегдашній и повсемѣстный учитель народа. *А. Ардазіани.*
 - VI. Библиографія: Свящ. Исторія В. З. Перев. прот. Г. Цамціева. *Д. Джанаева.*
-

ს ტ ა ტ ი ე ბ ი

ნოემბრის წიგნისა:

- I. წამება წმ. აბიბოს, ნეკრესელ ეპისკოპოსისა.
- II. სიტყუა დღესა წმ. გიორგის სსენებისა. ა. ჭომინისა.
- III. სიტყუა დღესა ღუთისძმობლის ტაძრად მიუწანებისა. მდ. ა. ჯანუკისა.
- IV. ქადაგება წმ. მოციქულისა თომასი ინდოეთს. რუს. დეკან. გ. გამრეკელისა.
- V. შეუძლიან მღუღელსა განამტკიცოს მრევლი თჳსნი საწმუნოებასა და კეთილძმობისა შინა ერთითა რღუნ ეკლესიურითა ქადაგებითა? ა. ანდარაძისა.
- VI. კრიტიკა: „ძველი აღთქმის ისტორია“ — თარგმნ. დეკ. გ. ცამციკისადმიერ. დიმ. ჯანაშვილისა.

რედაქტორი & გამომცემი: მადისტური, მღუღელი გიორგი ხელიძე.

Редакторъ и издатель: Священникъ, магистръ *Георгій Хелидзе*.

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 25-го ноября 1865 года.
Цензоръ *И. Сулхановъ*.